

**A biológiai sokféleség megőrzésének
2015-2020 közötti időszakra szóló
nemzeti stratégiája**

FÉLIDŐS ÉRTÉKELÉS

**A biológiai sokféleség megőrzésének
2015-2020 közötti időszakra szóló
nemzeti stratégiája**

FÉLIDŐS ÉRTÉKELÉS

Készítette: Agrárminisztérium, 2019.

Borítókép: Pixabay

Tartalomjegyzék

Rövidítések	4
Vezetői összefoglaló.....	6
I. stratégiai terület: Hazánk védett természeti területeinek és értékeinek megőrzése, természetvédelmi helyzetük javítása, valamint az Európai Unió madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelvének teljes körű hazai végrehajtásához szükséges feltételek megteremtése	10
1. célkitűzés: A Natura 2000 területek, valamint a védett természeti, illetve nemzetközi természetvédelmi egyezmények hatálya alá tartozó területek állapotának javítása és a megfelelő természetvédelmi kezelés biztosítása.....	10
2. célkitűzés: A legrosszabb helyzetben lévő közösségi jelentőségű fajok, valamint a legveszélyeztetettebb védett fajok természetvédelmi helyzetének javítása.....	12
3. célkitűzés: A védelemre szoruló, illetve közösségi jelentőségű fajok és a közösségi jelentőségű élőhely-típusok sikeres és hatékony megőrzését szolgáló tudásbázis fejlesztése.....	14
4. célkitűzés: A biológiai sokféleség, a védett, illetve a közösségi jelentőségű természeti értékek, valamint a védett természeti területek és Natura 2000 területek ismertségének és társadalmi megítélésének javítása a tájékoztatás, szemléletformálás és bemutatás eszközeivel.....	15
II. stratégiai terület: A táji diverzitás, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása és helyreállítása	19
5. célkitűzés: A táji sokféleség és az ökológiai tájpotenciál megőrzése.	19
6. célkitűzés: A zöld infrastruktúra elemeinek összehangolt fejlesztése a természeti rendszerek működőképességének fenntartása és javítása, illetve a klímaváltozás hatásaihoz történő alkalmazkodás elősegítése érdekében, beleértve az ökológiai és tájökológiai funkcióval bíró területek közötti kapcsolatok javítását, a potenciális területi elemek rekonstrukcióját, illetve a degradált ökoszisztémák helyreállítását.	21
7. célkitűzés: Az ökoszisztémák és az ember számára nélkülözhetetlen materiális és immateriális szolgáltatásaik értékének meghatározása és integrálása a természeti erőforrásokkal való gazdálkodásért felelős átfogó és tematikus stratégiákba, a helyi és országos szintű területhasználatot és területfejlesztést érintő döntéshozatalban.....	23
8. célkitűzés: A biológiai és táji diverzitás megőrzését és fejlesztését szolgáló szempontok integrációja az átfogó, valamint az érintett ágazati szakpolitikákba a zöld infrastruktúra és	

az ökoszisztéma-szolgáltatások eszközrendszerével, különös tekintettel a területi tervezésre.....	24
III. stratégiai terület: A biológiai sokféleség megőrzésében a mezőgazdaság szerepének növelése	26
9. célkitűzés: A mezőgazdaságunk alapját képező genetikai erőforrások megőrzése, fejlesztése és fenntartható használata, a mezőgazdaságban használatos genetikai erőforrások változatosságának növelése.....	26
10. célkitűzés: A biológiai sokféleség megőrzését és a környezet- és tájvédelmi szempontokat szem előtt tartó, a hazai és helyi biológiai alapok – különösen a változatos élelmezési és mezőgazdasági célú állat- és növényi genetikai erőforrások – hasznosítását előtérbe helyező, sokszínű, mozaikos mezőgazdaság elterjesztése.....	29
11. célkitűzés: 2020-ra maximalizálni kell azoknak a területeknek a kiterjedését, amelyeken a közös agrárpolitika biológiai sokféleséggel kapcsolatos intézkedései (agrár-környezetgazdálkodási kifizetések, Natura 2000 kompenzációs kifizetések, stb.) által megvalósuló fenntartható gazdálkodás hozzájárul az agrobiodiverzitás és ezen keresztül a biológiai sokféleség fenntartásához, növeléséhez.....	31
IV. stratégiai terület: Fenntartható erdő- és vadgazdálkodás, valamint a vízi erőforrásaink védelme és fenntartható használata	33
12. célkitűzés: A biodiverzitás megőrzése és növelése érdekében a természet közeli erdőgazdálkodási módszerekkel kezelt erdőterületek további növelése, valamint a teljes erdőterületre kiterjedő erdőtervezés során a biológiai sokféleség megőrzését szolgáló szempontok hatékony érvényesítése.....	33
13. célkitűzés: A vadgazdálkodás során a nagyvadgazdálkodás nem veszélyezteti a biológiai sokféleség megújulását, míg az apróvadállomány természetes szaporodása megindul, a veszélyeztetett állományok rehabilitálódnak.	34
14. célkitűzés: A természetes vízi halgazdálkodás során a halállomány természetes szaporodásának és így megújulásának elősegítése, a veszélyeztetett halfajok, illetve vadformák megőrzése, veszélyeztetett élőhelyek rehabilitációja, különösen az ivó- és vermelőhelyek védelme. A vizek hossz- és keresztirányú átjárhatóságának biztosítása. ...	35
15. célkitűzés: A vizek vízi és vizektől függő szárazföldi ökoszisztémákban betöltött szerepének feltárása; a vízgazdálkodás, az ésszerű és takarékos vízhasználat elterjesztése, összehangolása; a vizek szennyezőanyag terhelésének csökkentése a biológiai sokféleség megőrzésének érdekében, a vízhez kötött mikro és makro szintű életformák ökoszisztéma szolgáltatásainak fenntartása céljából.	37
V. stratégiai terület: Az inváziós idegenhonos fajok (özönfajok) elleni küzdelem.	41

16. célkitűzés: A természetes és természet-közeli ökoszisztémákat károsító inváziós idegenhonos fajok állományainak visszaszorítása, továbbterjedésük, valamint a potenciális veszélyt jelentő inváziós fajok hazánkba történő bekerülésének és betelepülésének megakadályozása.	41
VI. stratégiai terület: Hazánk szerepvállalásának erősítése a biológiai sokféleség világszintű csökkenésének megállításában, továbbá a biológiai sokféleség védelmi megállapodásokból fakadó kötelezettségek hazai végrehajtása	44
17. célkitűzés: Az elővigyázatosság elvének alkalmazása a genetikailag módosított szervezetek környezetbe történő kijuttatása során a biológiai sokféleségre gyakorolt negatív hatások kiküszöbölése érdekében.	44
18. célkitűzés: A kereskedelem által veszélyeztetett állat- és növényfajok védelme.	46
19. célkitűzés: A genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és a használatukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásának biztosítása, előmozdítva ezzel a Nagojai Jegyzőkönyv mielőbbi teljeskörű végrehajtását.	49
20. célkitűzés: Magyarország nemzetközi szerepvállalása során, így a fejlődő országok részére nyújtott források biztosításakor a biológiai sokféleség megőrzés nagyobb mértékű érvényesítése.	50
A Stratégia megvalósulását célzó, vagy ahhoz hozzájáruló fontosabb pénzügyi források	52
Operatív programok:	52
Egyéb jelentős pénzügyi források:	60

Rövidítések

AKG - Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés

CBD – biológiai sokféleség egyezmény, Convention on Biological Diversity

EMVA - Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap

Erdőtörvény - az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény

élőhelyvédelmi irányelv - a Tanács 43/92/EGK irányelve a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről

FeHoVa - Fegyver, Horgászat, Vadászat nemzetközi kiállítás

GINOP – Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív program

GMO - géntechnológiával módosított szervezet

HÁGK - Haszonállat-génmegőrzési Központ

HMKÁ - Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot

ITS - Integrált Településfejlesztési Stratégia

JFGK - Jogsabályban Foglalt Gazdálkodási Követelmények

KAP - Közös Agrárpolitika

KEHOP - Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program

KEHOP-4.3.0 – „A közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU Biológiai Sokféleség Stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok” című projekt

KM - Kölcsönös Megfeleltetés

madárvédelmi irányelv - az Európai Parlament és a Tanács 2009/147/EK irányelve a vadon élő madarak védelméről

Nagójai Jegyzőkönyv - a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről, valamint a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagójai Jegyzőkönyve

NAV - Nemzeti Adó- és Vámhivatal

NBmR - Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer

NöDiK - Növényi Diverzitás Központ

NÖSZTÉP - a KEHOP-4.3.0 jelzetű projekt „nemzeti ökoszisztéma-szolgáltatások térképezése és értékelése” című eleme

OKKP - Országos Környezeti Kármentesítési Program

OMÉK - Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás és Vásár

OVF - Országos Vízügyi Főigazgatóság

Tájkarakter - a KEHOP-4.3.0 jelzetű projekt „természeti és táji értékek táji léptékű megőrzésének stratégiai megalapozása” című eleme

Tájstratégia - a 2017–2026 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Tájstratégia

TECS - tematikus előírascsoport

TIR - Természetvédelmi Információs Rendszer

TOP - Terület- és Településfejlesztési Operatív Program

Tvt. - a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény

VEKOP - Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program

VGT2 - a 2015-2021 közötti vízgazdálkodásra és vízvédelemre vonatkozó prioritásokat tartalmazó második Vízügyi-gazdálkodási Terv

VP - Vidékfejlesztési Program

Vtv. - a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény

ZÖLDINFRA – a KEHOP-4.3.0 jelzetű projekt „a hazai zöldinfrastruktúra megőrzését és fejlesztését megalapozó stratégiai keretek meghatározása” című eleme

1143/2014/EU Rendelet - az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló, az Európai Parlament és a Tanács 1143/2014/EU Rendelete

2015/412 irányelv - a 2001/18/EK irányelvnek a tagállamok számára a géntechnológiával módosított szervezetek (GMO-k) területükön történő termesztésének korlátozására, illetve megtiltására biztosított lehetőség tekintetében történő módosításáról szóló az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/412 irányelve

Vezetői összefoglaló

A biológiai sokféleség a földi élet, az élővilág változatosságát jelenti, amelynek megléte és fennmaradása alapvetően fontos az emberi élet feltételeinek, illetve a jól-létünk biztosítása érdekében. A biológiai sokféleség az emberi élethez elengedhetetlen ökoszisztéma-szolgáltatásokat is nyújt: többek között biztosítja az egészséges ételkészítést, a tiszta édesvíz, a tiszta levegő ökológiai alapjait. Ezen értékek védelme érdekében született meg 1992-ben a CBD, melynek Magyarország 1994 óta Részben Felelős.

A biológiai sokféleség megőrzésének 2015-2020 közötti időszakra szóló nemzeti stratégiáját (a továbbiakban: Stratégia) az Országgyűlés 2015. június 9. napján ellenszavazat nélkül fogadta el.

A Stratégia célja, hogy a biológiai sokféleség csökkenése és az ökoszisztéma-szolgáltatások további hanyatlása megálljon Magyarországon 2020-ig, valamint állapotuk lehetőség szerint javuljon.

A Stratégia igazodik a biológiai sokféleség megőrzésének világszintű stratégiai tervéhez (2011-2020) illetve az Európai Unió 2020-ig szóló biodiverzitás stratégiájához. Ennek megfelelően a Stratégiában 6 stratégiai terület, ezen belül 20 célkitűzés lett kijelölve. Minden célkitűzéshez több cél tartozik, amelyek megvalósítását a konkrét intézkedések, a nyomon követést pedig az indikátorok szolgálják.

A Stratégia megvalósulásáról készült közbenső értékelés célja annak megállapítása, hogy kellő mértékben közeledünk-e a kitűzött célok eléréséhez. Az előrehaladás mértékét a megtett intézkedések, illetve az így elért eredmények alapján értékeltük.

Az érintett tárcákkal és intézményekkel való egyeztetéseket követően az adatgyűjtést 2017 decemberében zártuk le. A Stratégia megvalósítási időtávjának végét követően, 2021-ben utólagos értékelés készül.

A félidei adatok tükrében a Stratégia céljainak elérése stratégiai területenként különböző mértékben halad. Számos program indult a mérhető célok megvalósítása érdekében. Kiemelendő a KEHOP, a VEKOP, a TOP, illetve a VP.

A célok eléréséhez szükséges jogalkotási feladatok egy része már megvalósult.

Egyes célok elérése ágazatok közötti hatékony koordinációt igényel, mely nem minden esetben valósult meg maradéktalanul. Ezen célok 2020-ig történő eléréséhez fokozott erőfeszítésekre, intenzívebb ágazatközi koordinációra és szélesebb körben érvényesített szakmai konszenzusra van szükség. Az intézményi keretrendszerben bekövetkezett változások a környezetvédelmi felelősségi körök széttagoltságához vezettek központi szinten.

Az alábbiakban a 6 stratégiai területen elért eredményeket foglaljuk össze röviden:

I. stratégiai terület: A természetvédelmi oltalom alatt álló területek és fajok védelme

A Natura 2000 területek egyre nagyobb hányada rendelkezik fenntartási tervvel, valamint nőtt a természetvédelmi kezelési tervvel rendelkező országos jelentőségű védett természeti területek aránya. Az egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területek kiterjedése 712 hektárral növekedett, a hatósági határozattal lehatárolt *ex lege* védett természeti területek kiterjedése is nőtt, emellett természetvédelmi oltalom alá került 24 felszín alatti mesterséges üregrendszer, továbbá létrejött a Bükk Csillagoségbolt-park is, mely a védett fajok megőrzése szempontjából is fontos. A hatékony természetvédelmi kezelés megfelelő szakmai megalapozása érdekében 45 élőhelytípus, 218 madárfaj és 25 egyéb állatfaj természetvédelmi helyzetéről folyik célzott adatgyűjtés.

II. stratégiai terület: A táji diverzitás, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása

A Kormány 2017 márciusában elfogadta hazánk első Nemzeti Tájstratégiáját, elkészült a táj védelméről szóló kormányrendelet koncepciója, és hatályba lépett a településkép védelméről szóló törvény. Elindult a KEHOP-4.3.0 projekt, amelynek egyik fejlesztési eleme a ZÖLDINFRA. A munka során a természeti területek közötti összeköttetés, azaz a zöldinfrastruktúra hálózat elemeit beazonosították és 2020-ig elkészül állapotuk értékelése, illetve hazánk zöldinfrastruktúra térképe és fejlesztési terve is. Emellett meghatározzák az állapotjavítás és helyreállítás fő irányait és célterületeit is.

Megkezdődött a hazai ökoszisztémák országos térképezése, ökológiai állapotának meghatározása, valamint a kulcsjelentőségű ökoszisztéma-szolgáltatások azonosítása, értékelése és térképezése, és a társadalmi jóllétet megalapozó hatásának felmérése.

III. stratégiai terület: A mezőgazdasággal összefüggő kérdések

Magyarország világviszonylatban is kiemelkedő szerepet tölt be a termesztett növényi- és a haszonállat-génmegőrzésben. A vizsgált időszakban a génbanki gyűjteményekben őrzött tételek, illetve a génbankok által gazdálkodóknak közreadott tételek száma jelentősen növekedett. A génmegőrző intézmények rendszeresen szerveztek és vettek részt szakmai rendezvényeken és ismeretterjesztő programokon egyaránt.

A Közös Agrárpolitika mindkét pillére rendelkezik arról, hogy az éghajlat és a környezet szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatokra a tagállamok kötelezően biztosítsanak támogatást. Ez a cél a VP és a zöldítés intézkedései révén valósul meg, nagymértékben támogatva a tájvédelmi szempontokat szem előtt tartó, sokszínű, mozaikos mezőgazdaságot.

IV. stratégiai terület: A fenntartható erdő- és vadgazdálkodás, valamint a vízi erőforrásaink védelme és fenntartható használata

A 2015-ben lezárt Nemzeti Erdőprogram folytatásaként, hosszas előkészítő munka eredményeként megszületett a Nemzeti Erdőstratégia 2016-2030. A 1537/2016. (X. 13.) Korm. határozattal kihirdetett szakmapolitikai dokumentum deklarálja az erdők környezeti-, gazdasági- és közjóléti szolgáltatásainak hosszútávú biztosítását, amelynek záloga a fenntartható erdőgazdálkodás.

A vadgazdálkodás területén elmondható, hogy őshonos patás nagyvadfajaink, különösen a gímszarvas és a vaddisznó állománya folyamatosan nő, és emellett két, nem őshonos fajból, a dámszarvasból és a muflonból is jelentős állományok alakultak ki. Emiatt szükséges volt a Vtv. és végrehajtási rendeletének módosítása, amely lehetővé teszi a természetes élőhelyek megújulását akadályozó nagyvadállomány hatékonyabb apasztását.

A halgazdálkodás területén kiemelendő, hogy a kereskedelmi célú halászat 2016. január 1-jével az ország egész területén megszűnt, így elmondható, hogy a biológiai sokféleséget jobban kímélő halgazdálkodás valósul meg az ország valamennyi érintett vízterületén.

A vízgazdálkodás területén azonban negatívumként értékelhető az a jelenség, hogy az árvízi védekezés indokai sok esetben annak ellenére írják felül az ökológiai szempontokat, hogy a két cél (árvízvédelem és a vizes élőhelyek biológiai sokféleségének megőrzése) a jelenleginél jobban összehangolható.

V. stratégiai terület: Az inváziós idegenhonos fajok (özönfajok) elleni küzdelem

Az inváziós idegenhonos fajok alkalmazkodóképességük és a gyors elszaporodásuk révén az adott területen honos növény- és állatközösségek sokféleségét veszélyeztetik, csökkentik, ezáltal az élőhelyek elszegényedését okozzák. Ennek köszönhető, hogy nemzetközi és Európai Unió szinten is egyre nagyobb figyelmet kap az özönfajok témaköre. Az Európai Unióban hatályba lépett az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló, az Európai Parlament és a Tanács 1143/2014/EU Rendelete. Ennek megfelelően hazánkban elkészült és hatályba lépett az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló 408/2016. (XII. 13.) Korm. rendelet, amely meghatározza a végrehajtásáért felelős szerveket, a szankciókat, valamint egyes hatósági eljárási szabályokat.

VI. stratégiai terület: Hazánk szerepvállalása a nemzetközi biodiverzitás-védelmi megállapodásokból fakadó kötelezettségek végrehajtásában

Magyarország aktív szerepet vállal a biodiverzitás védelmét célzó nemzetközi egyezmények munkájában, illetve nagy hangsúlyt fektet azok hazai végrehajtására:

- a CBD biológiai biztonságról szóló Cartagena Jegyzőkönyvének megfelelően hazánk prioritásként kezeli az elővigyázatosság elvének alkalmazását a környezet biztonsága

érdekében. Alkotmányos kötelezettségünk a mezőgazdaságunk GMO-mentességének megőrzése.

- a CBD genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről, valamint a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagojai Jegyzőkönyve alapján hazánk az elsők között alkotta meg, és léptette hatályba a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről szóló szabályozását,
- A veszélyeztetett fajok nemzetközi kereskedelmét szabályzó egyezmény (CITES) hazai végrehajtása során az illetékes hatóságok rendszeresen végeznek ellenőrzéseket a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok illegális kereskedelmének megfékezése céljából. A végrehajtás koordinációjáért felelős igazgatási hatóság rendszeresen tart képzéseket, továbbképzéseket a hatóságok számára a minél hatékonyabb végrehajtás érdekében.

Magyarország számára a fejlődő országoknak nyújtott forráskapacitások korlátozottan állnak rendelkezésre, globális léptékben nem jelentősek, ezért a biológiai sokféleség szempontjainak érvényesítése e folyamatok során tágabb/közvetett értelemben jelenik meg.

I. stratégiai terület: Hazánk védett természeti területeinek és értékeinek megőrzése, természetvédelmi helyzetük javítása, valamint az Európai Unió madárvédelmi és élőhelyvédelmi irányelvének teljes körű hazai végrehajtásához szükséges feltételek megteremtése

1. célkitűzés: A Natura 2000 területek, valamint a védett természeti, illetve nemzetközi természetvédelmi egyezmények hatálya alá tartozó területek állapotának javítása és a megfelelő természetvédelmi kezelés biztosítása.

Magyarország természeti értékeinek gazdagságát tükrözi, hogy hazánk területének 22,2%-a – 2 067 876 hektár – áll európai uniós vagy hazai természetvédelmi oltalom alatt. E területek zöme (mintegy 1,9 millió hektár, 21,39%) az Európai Unió két természetvédelmi irányelve – a madárvédelmi irányelv és az élőhelyvédelmi irányelv – alapján kijelölt Natura 2000 terület, közel fele (848 140 hektár, 9,108%) pedig országos jelentőségű védett természeti terület.

Az élőhelyvédelmi irányelv hatálya alá tartozó élőhelytípusok csaknem 81 %-a nem kielégítő (59%) vagy rossz (22%) természetvédelmi helyzetű, míg a kedvező természetvédelmi helyzetű élőhelyek aránya csupán 19%. A közösségi jelentőségű élőhelytípusok 6,5%-a (46 élőhely-típusból 3) esetében (pl. Euro-szibériai erdősztyepp-tölgyesek) a természetvédelmi helyzet tényleges romlása figyelhető meg, a többi élőhely-típus természetvédelmi helyzetének megítélésében történt változás módszertani változásokra vagy az ismeretek bővülésére vezethető vissza.

Az egyes élőhelyek természetvédelmi helyzetének értékelése magában foglalja az élőhelyek által elfoglalt terület nagyságát és annak változását, az élőhely szerkezeti jellemzőinek megfelelőségét, a jövőbeli kilátásokat (veszélyeztető tényezők száma és mértéke). Az értékelés alapján a legkedvezőtlenebb helyzetben a mezőgazdasági műveléssel érintett agrár élőhelyek, illetve a környezeti hatásokra legérzékenyebb vizes élőhelyek vannak.

A közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetének jelentős mértékű javítása a nemzeti park igazgatóságok által megvalósított élőhelyrekonstrukciók mellett a helyes kezelési gyakorlat visszaállítását és fenntartását segítő, a természetvédelmi célokkal összhangban lévő agrártámogatási rendszerrel érhető el.

A stratégiában kitűzött cél eléréséhez szükséges intézkedések jelentős része a KEHOP keretében kerül megvalósításra. A KEHOP-4.3.0 keretében az előkészítő szakasz lezárult, míg a megvalósítási szakasz 2017 októberében megkezdődött, melynek intézkedései több célkitűzés eléréséhez is hozzájárulnak.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A 2013. évhez képest az értékelt időszakban az egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területek száma 71-gyel nőtt, összesen 498,63 hektár kiterjedésben. Természetvédelmi területek bővítése (összesen 213,03 hektár) mellett sor került 2 új természetvédelmi terület létesítésére, valamint természeti emlékként az összes hazai kaptárkő-előfordulás és számos földtudományi természeti értékkel rendelkező helyszín védetté nyilvánítására.
- A területi lehatárolásról szóló határozattal rendelkező, biodiverzitás szempontjából kulcsfontosságú ex lege védett természeti területek kiterjedése a vizsgált időszakban 102 hektárral (34 hektár szikes tó és 68 hektár láp) nőtt.
- Az összes egyedi jogszabállyal létesített védett természeti területre vetítve 6,95%-ról (2013) 7,23%-ra (2017) nőtt a jogszabályban kihirdetett természetvédelmi kezelési tervvel rendelkező országos jelentőségű védett természeti területek területi aránya (jelenleg a 308 védett természeti területből 181 rendelkezik jogszabályban kihirdetett természetvédelmi kezelési tervvel).
- A Natura 2000 területek közül jelentős mértékben nőtt a fenntartási tervvel rendelkező területek száma és kiterjedése. A Natura 2000 fenntartási tervek a hálózat mindkét területtípusára, a különleges természetmegőrzési területre (KTT) (special area for conservation – SAC), illetve a különleges madárvédelmi területre (KMT) (special protection area – SPA) is készülnek. Amennyiben a két területtípus, a KTT és KMT, 100%-ban átfed, egy közös terv készül. 2013-ban 38 területre volt elfogadott Natura 2000 fenntartási terv: 24 KTT-re, 11 KMT-re, és 3 területre, mely 100%-ban átfedő KTT és KMT is. A tervezéssel érintett terület összesen 616 286 hektár. 2017 év végére 325 Natura 2000 területre volt elfogadott fenntartási terv, 306 KTT-re, 12 KMT-re, illetve 7 területre, amely 100%-ban átfedő KTT és KMT. A tervezéssel érintett összterület 1 198 992 hektár.
- A 2013-as évhez képest a Natura 2000 területtel átfedő országos jelentőségű védett természeti területek közül a (természetvédelmi) kezelési terv dokumentációval rendelkezők száma 7-tel nőtt, összesen 65 407 hektár kiterjedésben.
- A természetvédelmi őrszolgálat, illetve a természetvédelmi monitorozáshoz szükséges infrastruktúra fejlesztése céljából 2016-ban elindult „A területi jelenlét és természetvédelmi őrzés hatékonyságának javítása a természetvédelmi őrszolgálat komplex fejlesztésével” (KEHOP-4.2.0.) elnevezésű program, amelynek keretein belül sor kerül az őri irodahálózat és a mobilitás fejlesztésére, valamint a terepi adatgyűjtéshez szükséges eszközök beszerzésére. A fejlesztéseknek köszönhetően folyamatosan javul a természetvédelmi őrszolgálat munkavégzésének színvonala és hatékonysága, ami hozzájárul a védett természeti területek, Natura 2000 területek kedvező természeti állapotának megóvásához, illetve javításához, valamint a védett és/vagy közösségi jelentőségű fajok védelméhez.
- A KAP forrásaiból biztosított támogatások tervezése során figyelembevételre kerültek az országos jelentőségű védett természetvédelmi területek, illetve a Natura 2000 területek természetvédelmi szempontú fenntartási igényei. A jogszabályi (például a Tvt., az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet stb.) előírásokon felül – amelyeknek a

betartása minden esetben a támogatásoktól függetlenül is kötelező – több olyan, önkéntes pályázaton alapuló támogatás is meghirdetésre került, amelynek további pozitív környezeti hozadéka van a mezőgazdasági- és erdőterületekre. Ilyen pályázati felhívások például a VP-4-10.1.1-15 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés és a VP4-15.1.1-17 Erdő-környezetvédelmi kifizetések.

- A nemzeti park igazgatóságok vagyongazdálkodásában álló gyepterületeken a természetvédelmi kezeléshez szükséges legelő állattalományok (több mint 14 000 őshonos haszonállat) tartásához, az extenzív legeltetés folytatásához szükséges állattartó telepek, illetve nyári tartási helyek építése vagy felújítása folytatódott.
- 21 800 hektár, a nemzeti park igazgatóságok által kezelt védett természeti területen javult a természetvédelmi kezelési feladatok (legeltetés és kaszálás) ellátásához szükséges infrastruktúra.

2. célkitűzés: A legrosszabb helyzetben lévő közösségi jelentőségű fajok, valamint a legveszélyeztetettebb védett fajok természetvédelmi helyzetének javítása.

Magyarországon kb. 2200 magasabb rendű növény és kb. 42 000 állatfaj él, amelyek közül 1901 faj (733 növény és 1168 állat) áll természetvédelmi oltalom alatt. Ezek közül 87 növény-, illetve 186 állatfaj fokozottan védett. A növény és állatfajok mellett 58 gombafaj és 17 zuzmófaj áll jogszabályi oltalom alatt.

A hazánkban rendszeresen előforduló közösségi jelentőségű - azaz az Európai Unió természetvédelmi irányelvei hatálya alá tartozó - fajok (243 madár- és 209 egyéb faj) esetében a gyakorlati védelmükhöz szükséges információk nem minden esetben állnak teljes körűen rendelkezésre, azonban elmondható, hogy ez az ismerethiány folyamatosan csökken. Az élőhelyvédelmi irányelv hatálya alá tartozó fajok csaknem 62%-a nem kielégítő (53%) vagy rossz természetvédelmi helyzetű (9%), míg a kedvező természetvédelmi helyzetű fajok aránya csupán 36%. A fajok 2%-ának természetvédelmi helyzetéről pedig nem rendelkezünk megfelelő információkkal az értékelésükhöz. A 2007-es jelentéshez képest 2013-ban a fajok közel 5 %-a (208 fajból 10 faj) esetében a természetvédelmi helyzet tényleges javulása volt tapasztalható (pl: rákosi vipera, mocsári kardvirág), míg közel 4 % (208 fajból 8 faj) esetében romlott a természetvédelmi helyzet (például: ürge, magyar nőszirm, óriás koraidenevér). A legtöbb faj értékelésében a természetvédelmi helyzet eltérő megítélése módszertani eltérésekre, egyes fajok rendszertani besorolásának változásaira, illetve pontosabb adatok alkalmazására vezethető vissza.

A jelentések jól rámutatnak azokra a veszélyeztető tényezőkre, melyek leginkább akadályai egyes fajaink túlélésének, ezek közé tartozik a mezőgazdasági területeken a művelés intenzifikációja, továbbá a hidrológiai viszonyok kedvezőtlen megváltoztatása, az inváziós fajok terjedése és az urbanizáció.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- 2015-ben 3 recésszárnyú (fekete vízfátyolka, sziklai tevenyakú, csinos fátyolka), 1 bogár (szeplős díszbogár), és 1 emlős (zerge) faj védetté nyilvánítása történt meg.
- 2015-ben 24 felszín alatti mesterséges üregrendszer került természetvédelmi oltalom alá. Ezek közül 19 denevérvédelmi szempontból is jelentős. Több közülük az NBmR adatfelvételi helye.
- A mesterséges eredetű felszín alatti denevér élőhelyek fennmaradása és a denevérek zavartalan életkörülményeinek biztosítása érdekében az arra szükséges helyeken (13 helyszínen, melyből 9 védett mesterséges üregrendszer) a nemzeti park igazgatóságok által tervezett állagvédelmi-rekonstrukciós (járatbiztosítás) és zavarást megelőző (lezárások létesítése) munkálatok közül a vizsgált időszakban 5 helyszínen fejeződtek be a beavatkozások.
- A vizsgált időszakban a fajmegőrzési tervvel rendelkező védett, illetve közösségi jelentőségű fajok száma a fehér gólyával és a kis lilikkel 43-ról 45-re nőtt. További 8 új fajmegőrzési terv kidolgozása és 11 meglévő fajmegőrzési terv megújítása kezdődött meg, amely összességében 23 fajt érint.
- A fokozottan védett fajok élőhelyeinek védelme érdekében tett intézkedések közül kiemelendő „A kék vércse védelme a Kárpát-medencében” című LIFE+ projekt, amelynek fő célkitűzése a kék vércse táplálkozó területek és fészkelő helyek hosszú távú fenntartható védelmének megalapozása. A projekt keretei közt sor került a faj táplálkozó területeinek kezelésére, illetve a főbb vonulóhelyek védelmét célzó intézkedésekre.
- A fokozottan védett fajok élőhelye körüli hatósági korlátozás elsősorban madárfajok esetében valósult meg, különös tekintettel az erdőben fészkelő nagytestű ragadozómadarakra és a fekete gólyára, valamint a mezőgazdasági területeken költő fajokra, mint a túzok, a székicsér és a haris.
- A szalakóta védelmét célzó hazai LIFE+ projekt fő célkitűzései a faj költőállományának erősítése élőhelyek kialakításával (pl. műodú kihelyezése és a majdani költéshez szükséges fák, facsoportok telepítése), az állomány vonulási területeinek és az ott jelentkező veszélyeztető tényezőknek a felderítése geológussal és műholdas nyomkövetéssel, továbbá nemzetközi fajmegőrzési terv készítése.
- A madarak illegális pusztítása elleni küzdelmet a „HELICON- A parlagi sas védelme Magyarországon” című LIFE projekt és a PannonEagle LIFE projekt keretében számos intézkedés segítette. Ezek keretében többek között sor került méregkereső kutyás egységek kiképzésére és alkalmazására, műfészkek kihelyezésére és fészekőrzésre, valamint regionális adatbázisok működtetésére.
- A fokozottan védett és különösen veszélyeztetett hazai földikutya fajok jobb társadalmi ismertsége valamint védelme érdekében számos intézkedés történt ebben az időszakban. A világszinten is az egyik legveszélyeztetettebb emlősfaj, a délvidéki földikutya állományainak megtartása érdekében 2017-ben megalakult és országos védettséget kapott a Bajai Földikutya Rezervátum Természetvédelmi Terület mintegy 130 ha-on. Jelentősen bővült a veszélyeztetett kelebiai és az ásothalmi populációk terjeszkedésére területvásárlásokkal és élőhelyfejlesztéssel alkalmassá tett élőhelyek

területe is. Jelentős szakmai siker volt a délvidéki földikutya eddig teljesen ismeretlen Pest megyei állományának felfedezése Albertirsa határában 2017-ben.

- A VP4-10.1.1-15 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés (AKG 2015) pályázati felhívásba beépítésre került egy horizontális nádas TECS, amelyet a gazdálkodók az országon belül bárhol igénybe vehettek. Az ebben megfogalmazott előírások elősegítik a nádasok természetközeli kezelését. A horizontális nádas TECS-ben hozzávetőlegesen 2 250 hektáryi nádas fenntartása, kezelése került támogatásra.
- A közösségi jelentőségű fajok, valamint a védett fajok természetvédelmi helyzetének javulását hozhatja a Nemzetközi Sötét Égbolt Szövetség (International Dark-Sky Association) által elismert, közvetlen fényszennyezéssel nem érintett hazai természetes és természetközeli területek számának növekedése, hiszen a Zselic és a Hortobágy mellett létrejött közel 43 ezer hektáron a Bükki Csillagoségbolt-park.
- A Nemzeti Tájstratégia II.1. „Kompakt, klímabarát, értékőrző települések” alcéljában foglaltak szerint a települések energetikai korszerűsítése során célként kell kitűzni a fényterhelés csökkentését is, intelligens megvilágítással csökkenteni kell a települések fénykúpóját és a biológiai rendszerekre, emberi egészségre kevésbé káros spektrális összetételt kell alkalmazni. A cél a fényszennyezés-mentes települési közvilágítás tervezésével, a világítás geometriájának javításával, 2700K alatti színhőmérséklet alkalmazásával valósul meg. Mindez hozzájárul a rovarvilág megőrzéséhez, illetve az éjszaka vonuló madárfajok esetében az épületekkel való ütközés csökkentéséhez.
- Az őshonos vadon élő növények *ex situ* magbanki megőrzését szolgáló Pannon Magbank projektben vállaltakat meghaladva 2015 év végéig mintegy 910 faj 1853 tételének gyűjtése és tárolása valósult meg, amely magában foglalja 204 védett faj 364 tételét, és 45 fokozottan védett faj 76 tételét is.

3. célkitűzés: A védelemre szoruló, illetve közösségi jelentőségű fajok és a közösségi jelentőségű élőhely-típusok sikeres és hatékony megőrzését szolgáló tudásbázis fejlesztése.

Hazánkban 1998 óta működik az NBmR, amely a magyarországi biológiai sokféleség állapotát és hosszú távú változásait kiválasztott komponensekkel, állandó helyszíneken, egységesített módszerekkel vizsgálja. Az NBmR működése keretében keletkezett adatok a TIR-be kerülnek, mely az élővilág-védelmi, biodiverzitás monitorozási, földtani, tájvédelmi, természetvédelmi terület- és vagyonkezelési stb. adatok komplex térinformatikai támogatással megvalósuló műszaki információs rendszere.

A folyamatos adatgyűjtés mellett a hazánkban előforduló közösségi jelentőségű fajok egy része a természetvédelmi helyzet valamely komponense tekintetében 2015 előtt még mindig ismeretlen természetvédelmi helyzetű volt, illetve az országosan elterjedt vagy a nagyon ritka, nehezen vizsgálható élőhelyekre és fajokra vonatkozóan nem rendelkezünk országosan reprezentatív alapadatokkal. Ez az ismerethiány folyamatosan csökken, azonban a fajok 2%-ának természetvédelmi helyzetéről máig nem rendelkezünk megfelelő információkkal az értékelésükhöz.

A KEHOP-4.3.0 projekt Natura elemének keretében számos intézkedés valósul meg egyes adathiányos fajok védelméhez szükséges adatgyűjtés céljából. A projekt e célkitűzést érintő elemének megvalósítása 2017 áprilisában megkezdődött.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Az NBmR keretében az adatgyűjtéssel érintett közösségi jelentőségű fajok száma és a felmért mintavételi helyek száma egyaránt nőtt, amellyel az országos lefedettség (reprezentativitás) is növekedett. Például a közösségi jelentőségű élőhelytípusok monitorozási programja összesen 24 mintavételi hellyel, a növénytársulásoké 4 mintavételi hellyel bővült. Az NBmR keretein belül a vizsgált időszakban összesen 32 jelentés készült el.
- Az előző pontban szereplő hosszú távú monitoring programon túlmenően a KEHOP-4.3.0 projekt keretében valósul meg annak a programnak a finanszírozása is, melynek célja, hogy 2020-ig a projekt keretein belül legalább 30 közösségi jelentőségű faj és élőhely monitorozási módszertani leírása készüljön el vagy legyen felülvizsgálva. Ennek megfelelően a projekt végrehajtása során 45 élőhelytípus, 218 madárfaj és 25 egyéb állatfaj természetvédelmi helyzetéről gyűjtünk információkat, amelyek közül számos élőhelytípus illetve faj jelenleg részben vagy egészben ismerethiányos. Ez az adatgyűjtés alapozza meg az adott élőhelytípusok és fajok vonatkozásában a 2019-ben esedékes országjelentés elkészítését.
- A madárfajok esetében a hazánkban költő fajok 38 %-át érintően 82, korábban kevésbé ismert helyzetű fajnál nemcsak az elterjedésre, hanem a konkrét állomány nagyságra is kiterjedő felmérés kezdődött meg, míg a madarakon kívül a többi adathiányos vagy rossz természetvédelmi helyzetű közösségi jelentőségű faj esetében reálisan mintegy 10%-nál lehet elérni az állományra vonatkozó adatminőség-javulást. Ez további 21 fajt jelent.
- A KEHOP-4.3.0 végrehajtása során megújul a hazai madárvilágra nézve egyik legsúlyosabb mortalitási tényező, a szabadvezeték-hálózat madárvédelmi konfliktustérképe.
- A barlangok felmérése folyamatosan zajlik. A III. Nemzeti Környezetvédelmi Programról szóló jelentés 4 139 nyilvántartott barlangról (2014. szeptember 1.) és 279 km összes járáthosszúságról számol be. A 2017. december 19-ei állapot szerint a barlangok száma jelentősen nem változott (4152), viszont az összes járáthosszúság 290 km-re növekedett.

4. célkitűzés: A biológiai sokféleség, a védett, illetve a közösségi jelentőségű természeti értékek, valamint a védett természeti területek és Natura 2000 területek ismertségének és társadalmi megítélésének javítása a tájékoztatás, szemléletformálás és bemutatás eszközeivel.

A biológiai sokféleség megőrzésének egyik kulcskérdése, hogy sikerül-e megteremteni annak társadalmi támogatottságát. Ennek érdekében célunk, hogy a társadalom tagjai értékékként tekintsenek a biológiai sokféleségre, illetve felismerjék és elfogadják, hogy annak csökkenése

életminőség-romlást is okoz. Ezért a biodiverzitás jelentőségének tudatosítására, és széles körű szemléletformálásra van szükség.

A védett természeti területeken a nemzeti park igazgatóságok számos természetvédelmi bemutatóhelyet, ökoturisztikai és környezeti nevelési létesítményt működtetnek. Jelenleg hazánkban több mint 800 létesítményben folyik ökoturisztikai, környezeti nevelési tevékenység, amelyből 340 részben vagy teljes egészében valamely nemzeti park igazgatóság fenntartásában van. Kezelésükben van továbbá 188 tanösvény, 8 tájház, 4 arborétum, 34 idegenforgalmi hasznosítású barlang, 59 egyéb bemutatóhely és 15 erdei iskola. Mindezekon felül a nemzeti park igazgatóságok környezeti nevelési szakemberei, számos, központi koordinációval megvalósuló program során segítik a természetvédelmi szemléletformálást. Rendszeresen jelen vannak az OMÉK-on, a FeHoVa-n, valamint a Föld Napja rendezvényeken. A megjelenés célja a természeti értékek megismertetése a helyszínen kilátogató általános és középiskolás korosztállyal szemléletformáló, interaktív eszközökön keresztül. Az előzőeken túl kiemelkedően fontos szerepet játszanak a szemléletformálásban a nemzeti park igazgatóságok évek óta népszerű közös (országos) kampányai. Ilyen a Téli túrák nemzeti parkjainkban, a Barlangolás, a Csillagséták, a Magyar Nemzeti Parkok Hete, valamint 2018-ban első ízben megrendezett Tájseták.

A GINOP keretében 4,5 milliárd Ft fordítható a nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai fejlesztéseire.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Az NBmR részeként az Agrárminisztérium 2009-ben indította el és működteti a „Vadonleső Programot” (Vadonleső). A program az egyes védett vagy fokozottan védett fajok adatainak lakossági gyűjtését végzi, valamint környezeti nevelési céllal működik. Az évek során több százezren kapcsolódtak be ebbe a programba adatszolgáltatóként vagy érdeklődőként.
- 2014 óta a Vadonleső keretében kerül meghirdetésre az Év Emlőse programsorozat is, a tíz nemzeti park igazgatósággal, a Magyar Természettudományi Múzeummal és számos szakmai szervezettel valamint a kulturális életben kiemelkedő szerepet játszó művésszel együtt. Ezek a programok 2014 óta több mint 70 000 érdeklődőt közvetlenül értek el, szólítottak meg. A programban részt vállaló 18 művész és 3 szervezet egyben a Természetvédelem Nagykövetei címet is viseli.
- Az Agrárminisztérium minden évben megrendezi a Vizes Élőhelyek Világnapját (február 2.) és a Biológiai Sokféleség Világnapját (május 22.) melynek keretében természetvédelmi szemléletformálást segítő programok kerülnek megrendezésre.
- A fentiekon túl a KEHOP-4.3.0 projekt kommunikációs és szemléletformálási eleme is nagyban hozzájárul a szemléletformáláshoz, a tudatosság növeléséhez. A programelem keretében magába foglalja oktatási segédanyagok készítését, környezeti nevelési célú játékok beszerzését, rajzpályázatok, szemléletformáló akciók meghirdetése valósul meg. Emellett a projekt magában foglalja szakmai tréningek szervezését, tartását környezeti nevelési szakemberek számára, rajzpályázatok meghirdetését, szemléletformáló akciókat, illetve valamennyi projektet

szakértőinek részvételével ismeretterjesztő cikkek és tájékoztató, szemléletformáló anyagok, leporellók készítését.

- A nemzeti park igazgatóságok a szakmai internetes oldalak mellett újabb online, közösségi felületeket nyitottak a fiatalabb generáció elérésére. A Magyar Nemzeti Parkok a huszonéves korosztályt elérő Facebook mellett 2015 novembere óta a tizenéves korosztályt megszólító Instagramon is jelen vannak, a követői szám folyamatos emelkedése mellett.
- A természetvédelmi bemutatóhelyek (fogadó, oktató és látogatóközpontok) száma a vizsgált időszakban 31-ről 33-ra nőtt.
- Nőtt a nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai szolgáltatásainak regisztrált igénybevevőinek száma (csónak- és kenuutárak, nyílt napok, természetvédelmi táborok, barlangi kalandtúrák, stb.) Ezek a rendezvényeken 2017-ben összesen 332 133 fő vett részt, ami a 2014. évi részvétel 111%-a.
- A nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai létesítményeibe regisztrált látogatók száma 2017-ben már meghaladta az 1,6 millió főt (1 637 918 fő). Összehasonlítva a kezdeti adatokkal 2005-től több mint 80%-al nőtt az igazgatóságok regisztrált látogatószáma. A fenti számok kizárólag a nemzeti parkok létesítményeibe és programjaira jegyet váltott látogatókra vonatkoznak, azonban mivel az igazgatóságok létesítményeinek, programjainak többsége szabadon, ingyenesen látogatható, a tényleges látogatottság jóval nagyobb.
- Az erdei iskolák regisztrált látogatószáma éves szinten 10 000 fő körül mozog, ugyanakkor az igazgatóságok környezeti nevelési tevékenysége során több mint 200 000 főt érnek el évente. Az igazgatóságok erdei iskola programjain résztvevők száma 2013-tól 2017-ig 13%-al emelkedett. (9 131 főről 10 344 főre).
- A Zöld óvoda-, ökoiskola programok kiszélesítése során 19 erdei óvoda programszolgáltató kapta meg az erdei óvoda minősített szolgáltatás tanúsítványt, melynek eredményeként az erdei iskola programszolgáltatók száma 99-re emelkedett van. Támogatott erdei óvoda, iskola programon a projekt 2016. évi lezárásáig több mint 10.000 gyermek, (8480 tanuló és 1026 óvodás) vehetett részt.
- 2015-ben 925 iskola nyerte el az ökoiskola címet, melyből 334 visszavonásig érvényes örökös ökoiskola cím. 2016-ban 944 iskola nyerte el az ökoiskola címet melyből 362 örökös ökoiskola, 2017-ben pedig 967 nyerte el az ökoiskola címet, melyből 372 örökös ökoiskola.
- 2015-ben 785 óvoda nyerte el a zöld óvoda címet, melyből 52 visszavonásig érvényes örökös zöld óvoda cím. 2016-ban 775 óvoda nyerte el a zöld óvoda címet, melyből 76 örökös zöld óvoda.
- 19 Ökoiskola koordinátori képzésen 387 tanító és tanár vett részt. Rajtuk keresztül mintegy 11600 diák elérése valósul meg. A projekt keretében 35 regionális, 1 országos és 4 szakmai kisrendezvény valósult meg.
- A vizsgált időszakban ökoiskola témában a mentornapokkal és tájékoztatókkal 760 iskolát értek el. A 19 Zöld Óvoda koordinátori képzésen 385 óvónő vett részt. Rajtuk keresztül mintegy 7700 óvodás elérése valósul meg. 35 regionális, 1 országos és 4 szakmai kisrendezvény valósult meg Zöld óvoda témában, ahol mintegy 750 óvoda elérése megtörtént.

- Elkészült 7 régióra a NATURA 2000-rel kapcsolatos témakörök nevelési programba, helyi tantervbe illesztésének segítését szolgáló kézikönyv-sorozat (14 kötet) tanítók, tanárok, illetve óvodapedagógusok részére. A kiadványok 3200 nyomtatott példányban készültek el, illetve on-line verziójuk szabadon hozzáférhető. Kidolgozásra került a Natura 2000 témát feldolgozó, 2 akkreditált képzés külön az iskolában és óvodában dolgozó pedagógusok részére.
- 2017-ben két Európai Uniósi finanszírozású felhívás jelent meg a köznevelésért felelős tárca részéről, amely a tanulók biológiai ismereteinek bővítéséhez, környezetvédelemben való aktív részvételükhöz kapcsolódik. Ezek a felhívások nem a tanév részét képező erdei iskolát, hanem a tanévet követő programokat, táborokat támogatják:
  - Az EFOP-3.3.5-17 Korszerű pedagógiai módszerek alkalmazását segítő Iskolai Közösségi Program kísérleti megvalósítása című programban 681 intézmény vesz részt, amely célja tematikus napközi és tematikus bentlakásos programok megvalósítása nem csak iskolai szinten.
  - Az EFOP-3.2.15- VEKOP-17 A köznevelés keretrendszeréhez kapcsolódó mérési-értékelési és digitális fejlesztések, innovatív oktatásszervezési eljárások kialakítása, megújítása projekt kapcsán az iskolák részére 310, korosztályoknak megfelelő programsablont készített az Oktatási Hivatal az 1-11. évfolyamokra vonatkoztatva. A programok 8 különböző témakör köré szerveződtek, amelyből az egyik a Környezetvédelem, természetismeret.

II. stratégiai terület: A táji diverzitás, a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása és helyreállítása

5. célkitűzés: A táji sokféleség és az ökológiai tájpotenciál megőrzése.

Hazánk tájszerkezetéből adódóan kevés az emberi beavatkozástól mentes természetes élőhely, csak kevés és elszigetelt természetes vagy természetközeli terület maradt fenn, hagyományosan jellemző azonban a mozaikos területhasználat, az élőhelyek és a területhasználati módok változatossága. Ez a táji diverzitás változatos ökológiai rendszert, nagyfokú biodiverzitást tart fenn mind a mai napig, ugyanakkor területhasználati konfliktusok is gyakran jelentkeznek. Az elmúlt évszázad során indult, és napjainkban zajló tendenciák hatására a hagyományos tájszerkezettel szemben a tájak uniformizálódása, a mozaikos tájelemek eltűnése tapasztalható, ennek következményeként összességében csökken a területek ökológiai értéke, illetve a magas ökológiai értékű mozaikos tájelemek területi aránya is. A Stratégia ezt a kedvezőtlen tendenciát hivatott mérsékelni, megállítani.

Az intézkedések megvalósítása megkezdődött, ugyanakkor az adatok értékelésére csak 2019-ben kerül sor. A Kormány a 2017–2026 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Tájstratégiáról szóló 1128/2017. (III. 20.) Korm. határozattal 2017 márciusában elfogadta hazánk első Tájstratégiáját. A stratégia átfogó célja a *Táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat*, amelynek elérése érdekében az ország teljes területére kiterjedően horizontális célként határozza meg a természeti erőforrások és a kulturális örökség általános védelmét.

E célkitűzés elérése érdekében tett legfontosabb intézkedés a Tájstratégia megalkotása mellett a KEHOP-4.3.0 projekt előkészítése volt, melynek keretében elindult a Tájkarakter projekt elem megvalósítása, melynek célja tájaink jellegzetes arculatát megfoghatóvá tenni, hogy az ember tájalakító tevékenységei során a táj értéket képviselő karaktere megőrizhető maradjon. A nemzeti park igazgatóságok minden évben újabb települések egyedi tájérték kataszterét készítik el a működési területükön. A nemzeti park igazgatóságok felmérésén kívül egyes oktatási intézmények, civil szervezetek, illetve a településrendezési eszközök készítése során településrendezési tervezők is végeznek egyedi tájérték-felméréseket. A felmért egyedi tájértékek száma 2017-re elérte a 20 798-at.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Megkezdődött a tájkarakter alapú tájtipizálási rendszer módszertani megalapozása, és az ehhez szükséges adatbázis fejlesztése. Sor kerül a tájkarakter, az ökoszisztémák és a zöldinfrastruktúra-hálózat változásának monitorozásának módszertani megalapozására, a tájterhelhetőségének mintaterületi vizsgálatára, továbbá a tájkarakter, az ökoszisztémák és a zöldinfrastruktúra szempontból szükséges rehabilitációs feladatok meghatározására is.
- 2017-ben elkészült a táj védelméről szóló kormányrendelet tervezetének koncepciója. A tervezetben szerepel a tájterhelhetőség vizsgálatának tartalmi követelményeiről szóló melléklet, illetve a tájvédelmi eljárások keretében a tájterhelhetőség szempontjainak érvényesítésére vonatkozó kötelezettség.

- A Tájstratégia a *Táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat* átfogó cél elérése érdekében célként fogalmazza meg, hogy a tervezési rendszer és a hatósági munka alapját és hátterét képező, táji adottságokat tartalmazó téradatok nyilvántartásait fejleszteni kell, mind terepi felmérések alapján, mind automatizált módszerekkel.
- A Tájstratégia *Módszertani, strukturális fejlesztések* között intézkedésként nevesíti az Országos nyilvántartásban szereplő barnamezőkre, zöldfelületekre, használaton kívüli építményekre, nagy előntési valószínűségi területen lévő (lakó- és üdülési rendeltetésű) területekre irányelvek, minőségi célkitűzések meghatározását.
- A Tájstratégiában rögzített „*A tájhasználat változásának nyomon követése*” alcélhoz kapcsolódóan 2017-ben tárcaközi munkacsoport jött létre.
- Önkormányzatoknak címzett intézkedése, hogy minden településen a korábban ipari célokra használtak, esetlegesen alacsony koncentrációjú szennyezéssel terhelt területekre (barnamezőkre), a használaton kívüli iparterületekre (rozsdaovezetekre), illetve a közparkokra, közkertekre, fásított közterekre (összefoglaló néven zöldfelületi rendszerre) minőségi célkitűzések kerüljenek meghatározásra és minőségi célkitűzéseket integrálni kell a területfejlesztési, településfejlesztési, területrendezés, településrendezési tervekbe.
- 2017 során az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról szóló 2000. évi CXII. törvény, valamint a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Tervéről szóló 2005. évi LXIV. törvény felülvizsgálata keretében felülvizsgálatra került a „tájképvédelmi terület” övezet lehatárolása és szabályozása, szabályozási lehetőséget teremtve a megyei és települési önkormányzatok számára a tájképvédelmi szemponttól védelemre érdemes területeik védelméhez.
- Felülvizsgálatra került továbbá a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület övezet, amelybe jellemzően a Balaton kiemelt üdülőkörzet beépítésre nem szánt, sajátos karakterű szőlőhegyeinek, szőlőterületeinek, történelmileg kialakult mozaikos tájszerkezetének, egyedi tájértékeinek megőrzendő területei tartoznak. A felülvizsgálat eredménye hozzájárult a Területrendezési Tervek felülvizsgálatához.
- A nemzeti park igazgatóságok a településképvédelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény alapján mind a Településképi Arculati Kézikönyv, mind a településképi rendelet esetében adatszolgáltatási, illetve véleményezési feladatot láttak el a településképi rendeletek 2017. december 31-i határidejű megalkotásának folyamatában. Az igazgatóságok véleményezése szakmai segítséget jelent a tervezők és önkormányzatok számára a táji örökség védelmének a településképvédelem eszközrendszerébe integrálódásához.
- 2015. évben a „Mesés Hetés Zöldút – Mintaprogram az egyedi tájértékek kataszterezésére és tényleges védelmére, egy határon átívelő térségi zöldút létrehozásának keretében” című pályázat nyerte el a Magyar Tájdíjat. A program alapján kidolgozott Borderless cooperation of local communities for the landscape heritage of “Fabulous” Hetés című magyar pályázattal a Vasfüggöny Út Egyesület, a Zöldutak Módszertani Egyesület, valamint 4 magyarországi település önkormányzata és 6 szlovéniai település helyhatósága együttesen 2015-ben elnyerte az Európa

Tanács Táj Díját is. 2017.-évben Mátraderecske Községi Önkormányzata nyerte el a Magyar Tájdíjat.

- Elkészült magyar és angol nyelven a „Táji Örökségünk Megőrzéséért - Az Európai Táj Egyezmény hazai megvalósítása 2017” című kiadvány.
- Megőrzendő tájképi elemként további mintegy 30 ex lege védett kunhalom került bele a Kölcsönös Megfeleltetés rendszerébe az értékelési időszakban. A Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot feltételrendszere 2009-től tartalmaz kifejezetten a természeti, táji és kultúrtörténeti jelentőséggel egyaránt rendelkező kunhalmok megóvására irányuló előírásokat. Az ellenőrzések 2011-től terjednek ki ezen kötelezettségek betartására.
- Hazánk csatlakozott az Európa Tanács által 2017-ben életre hívott kezdeményezéshez és A Táj Nemzetköz Napja alkalmából (október 20.) népszerűsítő rendezvényekkel ünnepli a tájat, amely "az emberek környezetének elengedhetetlen összetevője, közös kulturális és természeti örökségük sokszínűségének kifejezője és identitásuk alapja”.

6. célkitűzés: A zöld infrastruktúra elemeinek összehangolt fejlesztése a természeti rendszerek működőképességének fenntartása és javítása, illetve a klímaváltozás hatásaihoz történő alkalmazkodás elősegítése érdekében, beleértve az ökológiai és tájökológiai funkcióval bíró területek közötti kapcsolatok javítását, a potenciális területi elemek rekonstrukcióját, illetve a degradált ökoszisztémák helyreállítását.

A zöld infrastruktúra koncepció mind európai, mind hazai szinten új megközelítésnek számít, amely túllép az eddig megszokott, elsősorban védett természeti területekre koncentrált szemléleten, és rendszerszemlélettel az ökológiai és tájökológiai kapcsolatok által alkotott rendszer működőképességének fenntartására, kialakítására törekszik a biológiai sokféleség megőrzése érdekében. A zöld infrastruktúra a természetes és félig természetes területek részben létező, részben stratégiaileg megtervezett hálózata, amely széleskörű ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtására képes. A hazai zöld infrastruktúra gerincét a védett természeti területeket és Natura 2000 területeket is magában foglaló, az ország területének több mint 36%-át lefedő országos ökológiai hálózat képezi. Az országos ökológiai hálózat övezeteiben az elemek fenntartását, a természetes és természetközeli élőhelyeket és azok kapcsolatainak megőrzését a területi tervezési folyamatok során az övezetekre vonatkozó területhasználati szabályok – például beépítésre szánt terület kijelölésének, közlekedési infrastruktúra hálózatok elhelyezésének, bányatelek létesítésének és bővítésének szabályozása – biztosítják. Az ökológiai hálózat övezetei jó kiindulási alapot nyújtanak a hazai zöld infrastruktúra koncepció kidolgozásához. Az ökológiai hálózat összkiterjedése 2016. évben 3 389 206 hektár volt. A hálózat felülvizsgálat folyamatban van.

Ebben a célkitűzésben megfogalmazott intézkedések döntő többségének megvalósítása megkezdődött, egy részük a KEHOP-4.3.0 projekt keretében. Egyes indikátorokra vonatkozó adatok a projekt megvalósítása során 2019-ben lesznek elérhetőek. Fontos figyelembe venni,

hogyan egyrészt az intézkedések között dominálnak a tájvédelmet megalapozó feladatok úgy, mint állapotfelmérés, módszertan kidolgozása, feladatok meghatározása stb., másrészt a mérhető célok nem biztosítják teljes egészében a célkitűzés megvalósulását.

A KEHOP-4.3.0 projekt keretében megindult ZÖLDINFRA fejlesztési elem megvalósítása.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A KEHOP-4.3.0 projekt keretében a természetes és természetközeli állapotú területek működőképes hálózatának kialakítása és megőrzése érdekében azonosításra kerültek a zöldinfrastruktúra hálózat elemei, elkészül állapotuk értékelése, illetve hazánk zöldinfrastruktúra térképe és fejlesztési terve, valamint meghatározásra kerülnek az állapotjavítás és helyreállítás fő irányai és célterületei.
- A természetes és természetközeli területek átjárhatóságának biztosítása érdekében a madarak szabad mozgását akadályozó, földkábellel kiváltott, vagy más módon átalakított szabadvezetékek hossza 900 km-ről (2014) 3 566 km-re (2017) nőtt.
- Az 5. célkitűzésben említett három Területrendezési Terv felülvizsgálata és egységes szerkezetbe foglalása keretében a tájképvédelmi területeken túl sor került az országos ökológiai hálózat övezeteinek felülvizsgálatára, szakmai alapokon nyugvó, a hálózat elemeinek koherenciáját javító pontosítására is.
- Az ökológiai rendszerek feldaraboltságának csökkentése érdekében a vadátjárók száma 67-ről (2015) 76-ra (2017), a kétéltű átjárók száma pedig 311-ről (2015) 334-re (2017) nőtt.
- A *TOP-2.1.2-16 Zöld város kialakítása* felhívás keretében olyan infrastruktúra-fejlesztések kerülnek támogatásra, amelyek javítják a települések általános környezeti állapotát, segítik a település fenntartható fejlődési pályára állítását, és a beruházások során olyan technológiák, módszerek kerülnek alkalmazásra, amelyek környezet- és természetvédő módon biztosítják a megépített infrastruktúra és a település működését. A támogatható tevékenységek között szerepel többek között zöldfelület növelés, valamint az ezekhez a zöldfelületekhez kapcsolódó biodiverzitás növelése, talajerózió-védelmi (szél- és víz, hófúvás) talajtakarás, védő fasorok, erdősávok telepítése, hősziget-hatás ellen árnyékoló lombhullató, klímaturó fasorok, cserjesávok, több szintes zöldfelületek létesítése.
- A KEHOP-4.3.0 projekt kommunikációs és szemléletformálási elemet is tartalmaz, amely magába foglalja oktatási segédanyagok készítését, környezeti nevelési célú játékok beszerzését, szakmai tréning tartását környezeti nevelési szakemberek számára, rajzpályázatok meghirdetését, szemléletformáló akciókat, illetve valamennyi projektem szakértőinek részvételével ismeretterjesztő cikkek és tájékoztató, szemléletformáló anyagok készítését.

7. célkitűzés: Az ökoszisztémák és az ember számára nélkülözhetetlen materiális és immateriális szolgáltatásaik értékének meghatározása és integrálása a természeti erőforrásokkal való gazdálkodásért felelős átfogó és tematikus stratégiákba, a helyi és országos szintű területhasználatot és területfejlesztést érintő döntéshozatalban.

Az emberi lét, különösképpen a jól-lét, valamint a társadalmi, gazdasági fejlődés az ökológiai rendszereken és az általuk biztosított javakon, szolgáltatásokon alapszik. A víz és a levegő tisztasága, a talaj termékenysége, a fa, az élelmiszerek, a növények beporzása, a szervesanyag-lebontó szolgáltatás, a természet nyújtotta rekreációs lehetőségek stb. mind az ökológiai rendszerek működésének köszönhetőek. Az ökoszisztémák esetében olyan rendszerekről van szó, amelynek minden egyes elemének fennmaradása közvetlenül, vagy közvetve függ számos más elemtől. A biológiai sokféleség csökkenése egyre sérülékenyebbé teszi az ökoszisztémákat, így a külső hatásokkal szembeni ellenálló képességük is csökken. Az ökoszisztéma szolgáltatások helyzetének egyre fokozódó romlására és értékelésük szükségességére már a Millenniumi Ökoszisztéma Felmérés is rávilágított, azonban az értékelésükre elfogadott és széles körben használható vizsgálat 2015-ig nem született.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A NÖSZTÉP keretében 2020-ig megvalósul a hazai ökoszisztémák országos térképezése, ökológiai állapotának meghatározása és térképezése valamint a kulcsjelentőségű ökoszisztéma-szolgáltatások azonosítása, értékelése és térképezése, a társadalmi jóllétet megalapozó hatásának felmérése. Első lépésként elkészült a nemzetközi és európai uniós ajánlásokon alapuló ökoszisztéma-szolgáltatások hazai kategória-rendszere (4 szintű, 46 ökoszisztéma-szolgáltatás kategóriát tartalmazó rendszer). Az ökoszisztéma-szolgáltatások közül kiválasztásra került 13 ökoszisztéma-szolgáltatás, amelyekről 2020-ig részletes értékelés készül.
- A Tájstratégiában alcélként jelenik meg a táji adottságokon és az ökoszisztéma-szolgáltatásokon alapuló tájhasznosítás integrálása a döntési mechanizmusokba.
- A VP-ban fontos előírásként került megfogalmazásra, hogy a vidékfejlesztési források egy részét a mezőgazdasággal és az erdőgazdálkodással kapcsolatos ökoszisztémák állapotának helyreállítására, megőrzésére és javítására kell fordítani. Ez az előírás összhangban van az EMVA-ból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1305/2013/EU rendeletben foglaltakkal.

8. célkitűzés: A biológiai és táji diverzitás megőrzését és fejlesztését szolgáló szempontok integrációja az átfogó, valamint az érintett ágazati szakpolitikákba a zöld infrastruktúra és az ökoszisztéma-szolgáltatások eszközrendszerével, különös tekintettel a területi tervezésre.

A cél megvalósítása a szakpolitikák magas szintű integrációját igényli. A korábban ipari célokra használt, esetlegesen alacsony koncentrációjú szennyezéssel terhelt területek, az úgynevezett barnamezős területek hasznosításának ösztönzése ökológiai, környezetvédelmi, fenntarthatósági és nemzetgazdasági szempontból is kiemelt fontosságú a területi tervezés során. A földterület alapvető erőforrás a városok számára, mivel az épített fizikai környezet alapját képezi, ezért a területhasználat hatékonysága meghatározó fontosságú. A barnamezős területek az inváziós fajok megtelepedésének fontos gócpontjai. A barnamezős területek jobb kihasználásával védjük az élővilág szempontjából értékes területeket, illetve termőföldjeinket, miközben a csökkent értékű területek értékét is növelhetjük. Fentiek érdekében a barnamezős beruházások támogatását az integrált városfejlesztési politikában hangsúlyossá kell tenni.

A hasznosítatlan barnamezők aránya hazánkban magas, mindez összefügg az 1989. év után bekövetkező ipartelepek megszűnésével, a laktanyák bezárásával, a közlekedés átalakulása révén a vasút szerepének csökkenésével.

A cél elérését kiemelten segíti az OKKP, amely egészen 2030-ig fogalmaz meg hosszú távú célokat. Feladata hátrahagyott környezeti károk országos felmérése, azonosítása és ütemezett felszámolása révén lehetőséget teremt a sérült, károsodott környezet újrahaznosítására, a lakosság egészségének megóvására, a stratégiai jelentőségű víz és talajkészletünk jó állapotának megőrzésére. Az egyedi kármentesítési beavatkozásokon túl feladata a társadalmi tudatosítás, az ismeretnövelés, új technológiák kidolgozásának és megismertetésének elősegítése, a szennyezés-gyanús területek felmérése és nyilvántartása, kezelése továbbá a szennyezett területek adatainak országos nyilvántartása.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Elkészült és hatályba lépett a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény, amelynek célja az épített és a természeti környezet egységes védelme. A törvény a településkép védelme szempontjából kiemelt területként nevezi meg többek közt az alábbiakat:
  - a helyi jelentőségű védett érték területe;
  - a Natura 2000 terület, a nemzeti park területe, a tájvédelmi körzet területe, az országos jelentőségű természetvédelmi terület, a fokozottan védett természetvédelmi terület, az országos ökológiai hálózat magterülete és ökológiai folyosó területe;
  - a tájképvédelmi terület, az egyedi tájérték területe;

- a helyi jelentőségű védett természeti terület és a védett természeti érték.
- A Nemzeti Fejlesztés 2030 - Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióról (OFTK) szóló 1/2014. (I.3.) OGY határozat barnamezős területek vonatkozásában az alábbi terület-felhasználási elveket fogalmazza meg:
  - zöldmezős fejlesztések helyett barnamezős fejlesztések szükségesek, a fejlesztések hely kiválasztásánál prioritást kell élveznie a meglévő ipari parkoknak, barnamezős területeknek;
  - a városok szétterülésének elkerülése, a fenntartható és kompakt városszerkezet kialakítása az erőforrások hatékony és fenntartható hasznosítása érdekében;
  - rozsdaterületek, barnamezős területek, tájsebek, meglévő, de nem használt falusi feldolgozó-kapacitások differenciált újrahhasznosítása, rehabilitációja, kezelése, fenntartható területgazdálkodás, településüzemeltetés, környezeti veszélyforrások felszámolása.
- A vizsgált időszakban 60,78 hektár kiterjedésű, eredetileg barnamezős területen végeztek el talajrehabilitációt.
- Két felhívás meghirdetése történt meg, amelyek kifejezetten városi barnamezős területek rehabilitációját célozzák (a Barnamezős területek rehabilitációja TOP-2.1.1-15, TOP-6.3.1-15 és TOP-2.1.1-16, valamint a Zöld város kialakítása TOP-6.3.2-16 felhívás).
- A fő támogatható tevékenység az „iparterületek kialakítása és meglévők fejlesztése, barnamezős, illetve indokolt esetben zöldmezős beruházások” az alábbi felhívások esetében:
  - az Ipari parkok, iparterületek fejlesztése (TOP-1.1.1-15, TOP-1.1.1-16, TOP-6.1.1-15, TOP-6.1.1-16)
  - Üzleti infrastruktúra fejlesztésének támogatása Pest megyében (VEKOP-1.2.2-15)
  - Az üzleti infrastruktúra fejlesztésének támogatása Érden (VEKOP-1.2.4-17).
- A Zöld város kialakítása (TOP-2.1.2-15, TOP-2.1.2-16, TOP-6.3.2-15 és TOP-6.3.2-16) felhívás esetében a tartalmi értékelési szempontok között megjelenik az alábbi ellenőrzési szempont: „A fejlesztési elképzelés alulhasznosított vagy használaton kívüli önkormányzati terek, épületek, zöldfelületek fejlesztését, átalakítását tervezi az intézkedés céljainak megfelelő módon történő hasznosítás érdekében”.
- A „Fenntartható településfejlesztés a kis- és középvárosokban (fővárosi kerületekben) – Integrált Településfejlesztési Stratégiák kidolgozása” című projekt keretében 155 városra készült ITS. Az elkészült ITS-ek alapján 65 település rendelkezik barnamezős projektjavaslattal.
- A ZÖLDINFRA, a NÖSZTÉP és az ezek alapján a zöld infrastruktúra fejlesztése érdekében beépíthető eszközrendszerek kidolgozása megindult. A KEHOP-4.3.0 projekt hivatott többek között arra is, hogy eredményeit a területi, települési tervezésbe, tájrehabilitációs folyamatokba, és egyes támogatási struktúrákba illesztve elősegítse a biodiverzitás megőrzésének területi érvényesítését.

III. stratégiai terület: A biológiai sokféleség megőrzésében a mezőgazdaság szerepének növelése

9. célkitűzés: A mezőgazdaságunk alapját képező genetikai erőforrások megőrzése, fejlesztése és fenntartható használata, a mezőgazdaságban használatos genetikai erőforrások változatosságának növelése.

A növénytermesztésben és az állattenyésztésben fellelhető változatos fajták kialakulása több száz éves nemesítő munka eredménye, melynek köszönhetően az eredeti vad alanyokból a helyi körülményekhez alkalmazkodott fajták, illetve tájfajták jöttek létre. Azonban a vadon élő fajok kihalásához hasonlóan az elmúlt évtizedekben egyre intenzívebbé váló mezőgazdaság ezeknek a fajtáknak a nagy részét kiszorította a termelésből, ezáltal sokukat kitéve az eltűnés veszélyének. Megőrzésük több szempontból is fontossá vált. Kiemelendő az élelmezésbiztonsági jelentőségük, hiszen vitathatatlanul megfelelőbb alapot szolgáltatnak a klímaváltozáshoz jobban alkalmazkodó fajták termesztéséhez, illetve tenyésztéséhez.

Az agrárrendszerekben a sokféleség megtartása, növelése létkérdés, hiszen az egyöntetűség növekedése és egy-egy növényfaj rendkívül nagyarányú termesztése, illetve néhány fajta eluralkodása a világ élelmezését teszi sebezhetővé. A nemesítési alapanyagként is szolgáló genetikai alapanyagok eltűnése pedig a változó körülményekhez alkalmazkodó újabb fajták előállítását veszélyezteti. A mezőgazdaságban használt fajták viszonylag rövid idő alatt kicserélődhetnek és eltűnhetnek (pl.: változó piaci igények, gazdaságpolitikai döntések miatt). A fentiekből világosan látszik, hogy az agrobiodiverzitás rendkívül kiszolgáltatott, sérülékeny.

A haszonnövények és rokonfajaik különböző területeken (természetes növénytársulások, ártéri gyümölcsösök, zártkertek, házi kertek, kisgazdaságok, génbank gyűjtemények és ültetvények, nemesítési alapanyag gyűjtemények, botanikus kertek) fennmaradt formagazdagságának, illetve a mikroorganizmusok tenyésztéseinek hosszú távú megőrzése fontos és összetett feladat, melynek megoldása széleskörű hazai és nemzetközi együttműködést igényel.

Magyarország legnagyobb növényi génbank gyűjteménye a NöDiK-ben található. A nemzetközi szinten is elismert szakmai munkát végző intézmény mintegy 53 ezer unikális génbanki tétel, 130 ezer génbanki minta megőrzését biztosítja és ezzel a világ 13. legjelentősebb mezőgazdasági génbankjaként tartják számon.

Az erdei ökoszisztémák, erdőgazdálkodási rendszerek a génmegőrzés szempontjából speciális megközelítést igényelnek. Közismerten magas életkorú és hosszú generációs ciklusú fajok helyhez kötött élőlények. Gyors elvándorlással, új élőhelyek elfoglalásával hatékonyan nem képesek kitérni az élettelen környezet negatív hatásai vagy egy-egy új fogyasztó szervezet fellépése elől. Fennmaradási stratégiájuk nem is a gyors kitérésen, hanem a populációikban fenntartott rendkívül nagy – a lágyszárú fajokét több nagyságrenddel meghaladó – genetikai változatosságon alapul. A genetikai értelemben is tartamos erdőgazdálkodás számára alapvető fontosságú a változatosság fenntartása,

használata, mivel az extenzív gazdálkodási környezetben, változó ökológiai körülmények között folytatott gazdálkodás kockázatát a nagyfokú változatosság által biztosított alkalmazkodóképesség jelentősen csökkentheti.

Magyarország világviszonylatban is kiemelkedő szerepet lát el a haszonállat-génmegőrzésben, ami a Kárpát-medencében kialakult, őseink által ide behozott, majd később itt honosodott – régies szóhasználattal: a magyar rög hatására magyarrá vált – fajták, fajtaváltozatok nagy számának köszönhető. Egyes fajták esetében ma is rendelkezünk állami tenyészetekkel, amelyek alkalmasak állami génbankként való kijelölésre, azonban több fajtánál a génállományt nem állami intézmények, hanem magángazdálkodók tartják fenn civil szervezetek (egyesületek, szövetségek) keretében. Ezek esetében mindképpen szükség van állami génbanki állományok létrehozására. A cél egy olyan állami génbanki hálózat kialakítása, amelynek keretében a már meglévő génmegőrzési intézményeink közreműködésével valamennyi régi magyar, őshonosként nyilvántartott haszonállatfajta állami génmegőrzése akár génbanki állományok formájában (*in vivo*), akár laboratóriumi körülmények között (*in vitro*) biztosított. Az állami génbanki hálózat egy olyan nemzeti kincs, ami az értékek leltáraként, a normál tenyészettől elkülönített állami duplikátumként, a fajtát érő bármilyen betegség, természeti katasztrófa esetén, vagy egyszerűen egy adott fajta feljavítására szolgáló génállomány őrzőjeként mindig rendelkezésre áll. Ezeket a feladatokat Magyarországon a HáGK koordinálja.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A Kormány 2018 februárjában elfogadta az egyes génmegőrző intézmények fejlesztésének és kiemelt programjainak támogatásáról szóló előterjesztést és a 1049/2018. (II. 20.) Korm. határozatban határozta meg a 2022-ig ellátandó feladatokat, illetve rendelkezett az ezekhez szükséges pénzügyi többletforrások biztosításáról.
- A 2014-2020 közötti programozási időszakra vonatkozó Vidékfejlesztési Program Ritka és veszélyeztetett növényfajták genetikai erőforrásainak és mikroorganizmusok *ex situ* megőrzése című, 2016-ban meghirdetett pályázati felhívása összesen 84 400 tétel megőrzését biztosítja 2020-ig.
- Fenti pályázati felhívásban kötelezettségként jelenik meg a génmegőrzést végzők számára, hogy a kötelezettségvállalás 5 éve alatt legalább két alkalommal genetikai erőforrásokkal kapcsolatos ismeretterjesztést, tájékoztatást, szaktanácsadást kell tartania vagy tanfolyamot kell szerveznie.
- A génbankok által gazdálkodóknak (*on farm*) közreadott tételek száma 2014-ben 5 875 volt. Ez a szám 2017-re 35 537-re, tehát közel hétszeresére növekedett.
- A növényi génbanki gyűjteményekben őrzött tételek száma 123 394-ről (2014) 144 637-re (2017) nőtt.
- Magcsere útján a hazai génbankokba érkezett tételek száma 24 602-ről (2015) 24 684-re emelkedett (2017).
- A vizsgált időszakban a NöDiK által szervezett gyűjtőutak eredményeként 164 gyümölcs fajtát, egyéb kultúrnövény tájfajtákat és ökotípusokat, illetve vad és vadrokon növényfajokat sikerült begyűjteni.

- Nőtt a nemzeti fajtajegyzéken szereplő államilag elismert növényi tájfajták száma 19-ről (2014) 63-ra (2017).
- Erdészeti genetikai erőforrások megőrzése vonatkozásában az őshonos fafajok tételszáma 7259 (2015), amelyek a kapcsolódó támogatási intézkedéseknek köszönhetően várhatóan 500 tétellel fognak növekedni. Ugyancsak a támogatásoknak köszönhetően az erdészeti *in situ* génmegőrzésbe vont területek kiterjedése várhatóan több mint 300 hektárral fog növekedni.
- Az erdészeti genetikai erőforrások megőrzésére külön pályázatok kerültek kiírásra. A pályázatok támogatást biztosítanak az *in situ* és *ex situ* megőrzésre, valamint erdészeti faanyagtermelő növények törzsültetvényeinek fenntartására.
- A 2014-2020 közötti programozási időszakra vonatkozó VP keretében őshonos haszonállatfajták megőrzése érdekében került meghirdetésre a Védett őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának *in situ* megőrzése és a Védett őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának *ex situ* vagy *in vitro* megőrzése, továbbá a genetikai beszüklést megelőző tanácsadói tevékenységek támogatása című felhívás.
- A tenyésztésre átadott apaállatok száma a HÁGK-ban (összesen 18 fajta) 1 325 egyedről (2015) 1 681 egyedre nőtt (2017).
- A HÁGK-ban *in vivo* megőrzött egyedek (összesen 22 fajta) 41 802 egyedről (2015) 49 202 egyedre nőtt (2017).
- A HÁGK-ban *in vitro* megőrzött minták száma 18 117 mintáról (2015) 18 176 mintára nőtt (2017), és egy fajtaival, a magyar hidegvérű lóval bővült.
- A megőrzött védett, őshonos nukleusz állatállományok (a védett őshonos állatfajták genetikai fenntartásának rendjéről szóló 93/2008. (VII. 24.) FVM rendelet alapján a fajta fenntartásához szükséges tenyészállatok előállítását szolgáló, kiemelten szelektált állomány, amely legfeljebb 3000 tenyésztésbe vonható nőivarú egyedből és a hozzá rendelt apaállatból áll) egyedszáma 47 696 egyedről (2015) 67 622 egyedre nőtt (2017). A nukleusz állománnyal rendelkező fajták száma 2015-ről, 2017-re az alföldi magyar juhval (másnéven suta rackával) 18 fajtára bővült.
- A kárpáti borzderes szarvasmarha; az alföldi fehér racka; illetve a kovásznai sárgafejű berke fajták esetében az állami fajtaelismerési kérelem benyújtását megelőző vizsgálatok folyamatban vannak, a lévai magyar lúd, más néven garammenti magyar lúd esetében az állami fajtaelismerési kérelem benyújtásra került.
- A vizsgált időszakban a NÖDIK ismeretterjesztési tevékenységei közül kiemelendő a Pannon Magbank projekt eredményeit bemutató kiadvány; részvétel az OMÉK-on, az Agromasexpon, a Magvas Napokon, a búza ünnepén kiállításokon, rendezvényeken; az évente megrendezett szakmai nyílt nap, gyümölcsész bemutatkozó szervezése, illetve a szakmai programokon tartott előadások. Fontos továbbá a honlap folyamatos frissítése magyar és angol nyelven egyaránt.
- A HÁGK ismeretterjesztési tevékenységei közül a vizsgált időszakban kiemelendő az OMÉK Őshonos Udvar kiállítás megrendezése, a III. Nemzetközi Természetfilm Fesztivál szervezése és lebonyolítása, előadások tartása szakmai rendezvényeken,

szakmai kiadványok szerkesztése (pl: Székely Géngyűri című könyv), oktatás a Szent István Egyetemen.

10. célkitűzés: A biológiai sokféleség megőrzését és a környezet- és tájvédelmi szempontokat szem előtt tartó, a hazai és helyi biológiai alapok – különösen a változatos élelmezési és mezőgazdasági célú állat- és növényi genetikai erőforrások – hasznosítását előtérbe helyező, sokszínű, mozaikos mezőgazdaság elterjesztése.

Magyarországon a mezőgazdasági területek teljes kiterjedése 5 352 300 hektár, amelynek jelentős része kedvező agroökológiai feltételekkel rendelkezik, azonban nem mindenhol az adottságoknak, a környezet érzékenységének megfelelő a földhasznosítás, a művelés intenzitása. Számos helyen jelent problémát a természeti erőforrások túlzott használata, de legalább ugyanilyen jelentőségű a művelés felhagyása, mivel teret enged az özönfajok megjelenésének és terjedésének. További nehézségeket okoz a környezetvédelmi szempontokat és a klímaváltozás hatásait figyelmen kívül hagyó, szakszerűtlen agrotechnika és a környezettudatos gazdálkodás hiánya – ezek mind a biodiverzitás csökkenését, végső soron pedig számottevő művelési kockázatokat, valamint jelentős környezeti és mezőgazdasági károkat eredményezhetnek. Ezért e területen is a kis parcellás művelés, a mozaikos élőhelyek kialakítása, ennek megfelelően a kis- és középvállalkozások felkarolása, az általuk végzett környezetkímélőbb, a biológiai sokféleség szempontjainak jobban megfelelő, a táji adottságokhoz jobban illeszkedő technológiák alkalmazása az egyik fő támogatandó cél.

A biológiai sokféleség megőrzésének fontossága több, a hazai tájhasználat fenntarthatóságát előtérbe helyező stratégiában is megjelenik azonban a vidéken élők számára elérhető (pénzügyi) ösztönzők és támogatások azok az eszközök, amelyekkel keresztül a leginkább érvényesíteni lehet a biodiverzitás érdekeit. Ennek megfelelően a kapcsolódó agrár és agrárvidékfejlesztési támogatások úgy kerültek kialakításra, hogy az uniós előírásokat a lehető legnagyobb mértékben igyekeztek összehangolni a hazai igényekkel és a jogszabályok, illetve a stratégiák által megteremtett keretrendszerrel. A KAP-on belül a KM rendszere a támogatást igénybe vevőknek kötelezően betartandó alapvető előírásokat foglal magában a környezetre, az éghajlatváltozásra, a földterület jó mezőgazdasági és környezeti állapotára, a közegészségügyre, az állat- és növényegészségügyre és az állatjólétre vonatkozóan. Ide tartoznak például a HMKÁ-ra vonatkozó előírások, valamint a JFGK, amelyek az uniós iránymutatások mentén a hazai viszonyokra szabva alakították ki az előírásokat.

A HMKÁ előírásai a következő gazdálkodási területekre terjednek ki:

- Vízvédelmi sávokra vonatkozó előírások
- Öntözési célú vízhasználatra vonatkozó előírások
- Felszín alatti vizek szennyezésére vonatkozó előírások
- Minimális talajborítottságra vonatkozó előírások
- Erózió korlátozására vonatkozó termőhely-specifikus minimális földgazdálkodással kapcsolatos előírások

- A talaj szervesanyag-tartalmának fenntartására vonatkozó előírások
- A védett tájképi elemek megőrzésére.

A JFGK előírások között megtalálhatóak olyanok, amelyek a HMKÁ előírásait kiegészítik, illetve ráerősítenek, mint például (a teljesség igénye nélkül):

- A vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezés elleni védelme
- A vadon élő madarak védelme
- A természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelme
- Növényvédő szerek kezelése.

Mindezekon felül a KAP mindkét pillére rendelkezik arról, hogy az éghajlat és a környezet szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatokra a tagállamok kötelezően biztosítsanak támogatást. A KAP I. Pillérében ez az ún. zöldítés támogatás volt, a KAP II. Pillérében – amely a VP-n keresztül valósul meg – pedig a 4-es prioritásból *(a mezőgazdasággal és az erdőgazdálkodással kapcsolatos ökoszisztémák állapotának helyreállítása, megőrzése és javítása)* kiírt pályázati felhívások, amelyekben több tízezer gazdálkodó vesz részt 2015 óta.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

KAP I. Pillér a Zöldítés intézkedésen belül elért eredmények:

Az éghajlat és környezet szempontjából előnyös gyakorlatok kötelező előírásának az volt a célja, hogy a mezőgazdasági tevékenységet végzők nagyobb mértékben járuljanak hozzá a környezeti és természeti erőforrások megőrzéséhez. A Zöldítésen belül erre 3 különböző gyakorlatot vezettek be:

- 1) állandó gyepterületek fenntartása,
- 2) növénytermesztés diverzifikálása
- 3) ökológia jelentőségű terület (EFA) kijelölése a mezőgazdasági területeken.

Jelen esetben az 1.) és a 2.) eredményeire fókuszálunk, mivel a gazdálkodóknak azokban az esetekben kellett leginkább tevékenyen hozzájárulniuk a biológiai sokféleség megőrzéséhez.

Az állandó gyepterületek intézkedés keretén belül az ország összes mezőgazdasági területének 12,5%-a (összesen 631 655 hektár, 2015) került állandó gyepterületként kijelölésre (ez a programozási időszakban kötelezően tartandó referencia érték), amelyből a környezetileg érzékeny gyepek területe több mint 450 000 hektár. 2017-ben az állandó gyepterületek kiterjedése elérte a 13,16%-ot (702 238 hektár).

A növénytermesztés diverzifikálására a 10 hektárnál nagyobb szántóterületen gazdálkodók kötelezettek. Ennek elsősorban a talajkímélő gazdálkodásban, a talajdegradációs folyamatok megállításában és visszaszorításában van jelentősége. Magának a terménydiverzifikációs gyakorlatnak a szabályai az alábbiak szerint lettek kialakítva:

- Talajkímélő gazdálkodásként legalább két különböző növénykultúrát kötelesek termesztetni azon gazdálkodók, akik 10 és 30 hektár közötti szántóterületet

művelnek. A termesztett növénykultúrák közül a legnagyobb területet elfoglaló növénykultúra részaránya nem haladhatja meg a teljes szántóterület 75%-át. Ennek keretében 2015-ben 28 380 gazda 488 987 hektáron , míg 2017-ben 26 636 gazda 459 466 hektáron termesztett két különböző növénykultúrát .

- A talajkímélő gazdálkodás érdekében legalább három különböző növénykultúrát kötelesek termesztetni azon gazdálkodók, akik 30 hektárt meghaladó nagyságú szántóterületet művelnek. A termesztett növénykultúrák közül a legnagyobb területet elfoglaló kultúra részaránya nem haladhatja meg a teljes szántóterület 75%-át, a két legnagyobb területet elfoglaló növénykultúra együttes részaránya nem haladhatja meg a teljes szántóterület 95%-át. Ennek keretében 2015-ben 21 575 gazda összesen 3 242 498 hektáron , míg 2017-ben 21 673 gazda 3 160 422 hektáron termesztett három különböző növénykultúrát. .

11. célkitűzés: 2020-ra maximalizálni kell azoknak a területeknek a kiterjedését, amelyeken a közös agrárpolitika biológiai sokféleséggel kapcsolatos intézkedései (agrár-környezetgazdálkodási kifizetések, Natura 2000 kompenzációs kifizetések, stb.) által megvalósuló fenntartható gazdálkodás hozzájárul az agrobiodiverzitás és ezen keresztül a biológiai sokféleség fenntartásához, növeléséhez.

Ahogy a 10. célkitűzésnél is szerepelt, a KAP mindkét pillérében találhatóak olyan támogatási intézkedések, amelyek hozzájárulnak az agrobiodiverzitás fenntartásához. Míg az I. pillér elsősorban horizontális szemléletű, addig a II. pillérben (Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap - EMVA) célzottan az agrobiodiverzitás fenntartását, térnyerését támogató felhívások jelennek meg. A kiírt, 2014-2020-ig terjedő AKG felhívások, a termőhelyi adottságoknak megfelelő termelési szerkezet, a környezettudatos gazdálkodás és a környezet állapotának javításának, a fenntartható tájhasználat és mezőgazdasági gyakorlatok kialakításának támogatását tűzte ki célul. Az intézkedés főbb céljai a talajvédelem, a természetvédelem, az élelmiszer-biztonság elősegítése, az állattartás támogatása és a tájgazdálkodás, földhasználat-váltás.

A célkitűzés egyik eleme a mezőgazdasági biológiai sokféleség megőrzését szolgáló földhasználat területi kiterjedésének 1,2 millió hektárra növelése. A VP-ben szereplő azon intézkedések, amelyek a jelen célkitűzés megvalósulásához potenciálisan hozzájárulnak 2020-ra összesen mintegy 903 790 hektárt fognak érinteni. . Mindezek tükrében a Stratégia célkitűzése 2020 után tud maradéktalanul teljesülni.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

KAP II. Pillér (VP) eredményei:

- Az agrár-környezetgazdálkodási (AKG) előírások a Kölcsönös Megfeleltetés szabályrendszerében biztosított környezetkímélő gazdálkodási elemeken felül, további, a biológiai sokféleség megőrzéséhez hozzájáruló, pozitív hozzáadékkal járó

kötelezettségvállalások. Ezeket az előírásokat az új pályázati rendszer kiírásakor felülvizsgálták és aktualizálták – például a horizontális szántó tematikus előírás csoport (a 2007-2013-as támogatási periódusban integrált szántóföldi növénytermesztési célprogram) esetében a maximális tábla méret 40 hektárban lett meghatározva, míg ez az előző időszakban 75 hektár volt, ezzel is hozzájárulva a kis- és közepes parcellás, mozaikos gazdálkodás kialakulásához. Ráadásul az előző időszakban az ökológiai gazdálkodás támogatása az AKG egyik célprogramjaként működött, jelen programozási periódusban azonban külön pályázati felhívás keretében lett meghirdetve 64,38 milliárd forintos keretösszeggel.

- Magyarország teljes mezőgazdasági területéből összesen több mint 650 000 hektár terület támogatott valamelyik AKG tematikus előírás csoporttal, ez a mezőgazdasági területek kiterjedésének több mint 12%-át jelenti.
- A Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT), olyan speciális kritériumok szerint lehatárolt területek, amelyek jó állapotban való fenntartása különösen fontos a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából. Az AKG támogatáson belül 8 külön tematikus előírás csoport biztosítja az MTÉT területeken való gazdálkodás megfelelő támogatását. A 2015-2020 közötti AKG támogatások előkészítése során 25 MTÉT MePAR-blokk (Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer) szintű felülvizsgálata valósult meg és három új MTÉT terület (Fertő, Jászság, Tiszavölgy) került kijelölésre – ezáltal is növekedett a biológiai sokféleség megőrzése szempontjából fontos területek támogathatósága.
- Az AKG támogatásokon belül az MTÉT területek megőrzését elősegítő tematikus előírás csoportokon keresztül összesen 122 500 hektár területet részesítettek támogatásban, amely a teljes AKG támogatásban részesült területek majdnem 20%-a.
- A mozaikos művelés szempontjából fontos kis- és közepes gazdaságok kialakítását külön támogatta a VP azáltal, hogy a két agrár-környezetgazdálkodási pályázati felhívásában a szántó művelési ág esetében kötelezően megjelenik a degresszió. A degresszió lényege, hogy adott területméret fölött csökkenti a támogatás intenzitását, ezáltal is ösztönözve a kisebb területtel rendelkező gazdálkodókat a pályázásra és hogy a biológiai sokféleség szempontjából minél több kötelezettséget vállaljanak. A támogatási intenzitás sávosan került csökkentésre 300 hektár fölött az összesen fizethető támogatás 80%-a került kifizetésre, míg 1200 hektár fölött ez mindössze 50% volt.
- A mezőgazdasági területekhez szorosan kötődő, azok környezeti állapotát jól indikáló fokozottan védett madaraink, mint például a túzok vagy a kék vércse állományai növekedésnek indultak. A vizsgált időszakban a túzok állománya 1 448 egyedről 1 575-re nőtt. A kék vércse állománya 902 párról 960 párra nőtt.
- Az ökológiai gazdálkodással hasznosított, tanúsított terület nagysága 2014-ben 129 294 hektár volt, míg 2017-re közel 60 000 hektárral, 186 322 hektárra nőtt.

IV. stratégiai terület: Fenntartható erdő- és vadgazdálkodás, valamint a vízi erőforrásaink védelme és fenntartható használata

12. célkitűzés: A biodiverzitás megőrzése és növelése érdekében a természet közeli erdőgazdálkodási módszerekkel kezelt erdőterületek további növelése, valamint a teljes erdőterületre kiterjedő erdőtervezés során a biológiai sokféleség megőrzését szolgáló szempontok hatékony érvényesítése.

2017-ben az ország erdősültsége 1 939 341 hektár volt. A természetvédelmi célú erdőkezelés elsődleges célja az erdők biológiai sokféleségének megőrzése és gyarapítása, a természetvédelem szempontjainak érvényesítése. Ebbe beletartozik az erdőkben lezajló természetes folyamatok megőrzése és elősegítése, a meglévő erdők természetességének javítása, a biológiai sokféleség, az erdei életközösségek életképességének megőrzése, az erdőben előforduló természeti értékek védelme (veszélyeztetett fajok és társulások védelme, élettelen természeti értékek védelme), az emberi környezet védelme (táj-, élőhely-, klíma-, talaj-, víz-, zaj-, településvédelem stb.), egészségügyi-szociális, turisztikai és kulturális igények kiszolgálása, valamint társadalmi tudatformálás, oktatás, kutatás és nevelés.

A célkitűzéshez felsorolt indikátorok vonatkozásában a kérdéses időszak kapcsán az adatokból egyértelmű trendek nem állapíthatók meg, csak állapotértékek azonosíthatóak. Az Erdőtörvény előírása alapján a száraló (a 2017. évi módosított Erdőtörvény alapján örökerdő), átalakító és faanyagtermelést nem szolgáló üzemmódban kezelt természetes-, természetszerű, illetve származék természetességi típusú erdők területe 2020-ra várhatóan el fogja érni a 170 000 hektárt.

A Nemzeti Erdőstratégia részletesen tárgyalja az erdészeti ágazatot érintő legfontosabb kihívásokat, kiemelve az elkövetkezendő 15 évben elvégzendő stratégiai feladatokat. Az Erdőstratégia hosszútávú célkitűzéseket tartalmazó olyan szakmapolitikai dokumentum, amelynek kiemelt célja az erdő sokrétű funkciói közötti megfelelő egyensúly megteremtése. Keretet biztosít az erdészeti ágazat aktuális kihívásainak (pl. klímaváltozás, birtokpolitika, energiafüggőség, természetvédelmi területek kezelése, közjóléti fejlesztés) megválaszolására is. A dokumentumban kiemelt helyet foglal el a gazdálkodás és az erdei ökoszisztémák folyamatainak összehangolása, és az ehhez kapcsolható ökoszisztéma-szolgáltatások megvalósítása.

Az Erdőstratégia kiemelt célkitűzése az ország erdőterületének erdőtelepítéssel, illetve fásításokkal való növelése mintegy 26-27%-os borítottság szint eléréséig, amelynek – többek között – a klímaváltozással kapcsolatos kihívások leküzdésében is hangsúlyos a szerepe.

A holtfa mennyisége a hazai erdőkben a 2010-2014 közötti időszakban 10 478 000 m³ volt. Erre vonatkozóan a következő átfogó adatgyűjtés a 2019. évben várható.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódokban kezelt erdők összes területe 2014-ben 137 296 hektár volt, amíg 2017-ben ez 167 720 hektárra emelkedett.
- Az őshonos fafajok által borított terület kiterjedése 10 751 hektárral emelkedett: míg 2014-ben 1 097 405 hektár volt, addig 2017-re elérte az 1 108 156 hektárt.
- 2014 és 2016 között 3 erdőtervrendelet került kiadásra, amely összesen 32 erdőtervezési körzetre vonatkozóan határozza meg a fenntartható erdőgazdálkodás keretszabályait.
- A földalatti gombák gyűjtéséről szóló, és a vizsgált időszakban több alkalommal módosított 24/2012. (III. 19.) VM rendelet megnyugtató módon rendezi a túlzott gyűjtéssel veszélyeztetett hazai szarvasgombafajaink hasznosításának szabályait.

13. célkitűzés: A vadgazdálkodás során a nagyvadgazdálkodás nem veszélyezteti a biológiai sokféleség megújulását, míg az apróvadállomány természetes szaporodása megindul, a veszélyeztetett állományok rehabilitálódnak.

Hazánk vadállománya az elmúlt időszakban jelentős változásokon ment keresztül. Egyes fajok állománya jelentős mértékben megnövekedett, míg másoké lecsökkent, vagy akár el is tűnt. Őshonos nagyvadfajaink (gímszarvas, őz, vaddisznó) becslési és terítékadatai folyamatosan nőttek, és emellett két, nem őshonos fajból (dám, muflon) is jelentős állományok alakultak ki. Legfontosabb vadfajunk, a gímszarvas esetében az Országos Vadgazdálkodási Adattár alapján a létszám 2017 tavaszán 101 464 példány volt, 1,64%-kal több az előző évinél. A teríték elmúlt években történt ismételt emelkedése nem okozta az állomány érdemi csökkenését, a magas hasznosítási arány (55,17%) pedig azt jelzi, hogy az állomány létszáma magasabb a jelentésekben szereplőnél. A jelentett vaddisznólétszám 2017 tavaszán 102 600 példány volt, ez 0,01%-os növekedést jelez az előző évi adatokhoz képest. A vaddisznó területi terjeszkedése lényegében az egész országot lefedte és a hasznosítás eddigi növelése legfeljebb a létszám növekedésének megállítására volt elég, pedig a 2016/2017. vadászati évben 143 081 vaddisznót ejtettek el.

Az apróvad esetében azonban mindezzel ellentétes irányú folyamatok figyelhetők meg. A csökkenés elsődleges oka az élőhelyvesztés, mivel a mezőgazdálkodás évtizedeken keresztül használt és jelenleg is használ olyan módszereket, melyek e fajok élőhelyeit megszüntetik. Ezért kiemelten fontos feladat e folyamatok megfordítása. A mezei nyúl és a fogoly kiváló bioindikátorai a mezőgazdasági környezetbiológiai sokféleségnek. E két faj, csakúgy mint a vízivad védelme érdekében fokozni kell az élőhelyvédelmi beavatkozásokat. A mezei nyúl becsült állománya folyamatos csökkenést követően 2017 tavaszán 387 561 példány volt (-6,5% az előző évi adathoz képest). A jelentett fogolylétszám 2017-ben is ismét alacsonyabb

volt az előző évinél (12 357 példány, -12,33%). Sajnos e fajok esetében, csak úgy, mint a legtöbb vízivadfajnál, az állomány csökkenését nem sikerült megállítani.

A róák becsült állománya 2017-ben 75 697 példány volt. A 2016/2017. vadászati évben 69 111 rókát ejtettek el. Az 1969 óta rendelkezésre álló terítékadatok szerint a legmagasabb 9 lelövési érték (több mint 65 000) egy kivételével (2002) mind 2007 utániak, és úgy tűnik, hogy a jelenlegi eszközök és erőfeszítések mellett a 70 000±3 000 körüli teríték az elérhető szint.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A Vtv. 2015 novemberében történt módosítása, valamint a Vtv. végrehajtásáról szóló 79/2004. (V.4.) FVM rendelet módosítását követően lehetővé vált a felülről nyitott elejtési kvóta, melynek értelmében a nagyvadfajok nőivarú egyedeinek és szaporulatának, valamint a vaddisznónak az éves vadgazdálkodási tervben jóváhagyott elejtési darabszáma felső korlát nélkül, a vadászati hatóság külön engedélye nélkül túlléphető. Amennyiben a vadászatra jogosult a jóváhagyott éves vadgazdálkodási tervben a gímszarvasra és a vaddisznóra előírt elejtési tervszámot nem teljesíti, akkor a következő vadászati évben a bekövetkezett vadkár teljes egészében a jogosultat terheli. Ezen intézkedések a jövőben a természetes élőhelyek megújulását akadályozó nagyvadállomány hatékonyabb apasztását teszi lehetővé.
- Egyes túlszaporodott fajok esetében szintén bevezetésre kerül a felülről nyitott elejtési kvóta (róka, nyest, aranyakál, dolmányos varjú), ezzel is elősegítve az apróvadállomány és egyes veszélyeztetett földön fészkelő madárfajok védelmét. Ha a vadászatra jogosult ezen vadászható szőrmés és szárnyas apróvadfajok éves vadgazdálkodási tervben jóváhagyott elejtési darabszámát, a vadászati hatóság ösztönzőként korlátozhatja egyes hasznos apróvadfajok (pl. fácán, fogoly, mezei nyúl) hasznosítását.
- A VP három felhívásában is biztosított a támogatás olyan telepítések elvégzésére, amelyek a vad szempontjából is fontos szegélyvegetáció kialakítását teszik lehetővé (VP4-4.4.1-16 Élőhelyfejlesztési célú nem termelő beruházások, VP5-8.1.1-16 Erdősítés támogatása és VP5-8.2.1-16 Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása).
- A Stratégia kezdete óta a nemzeti park igazgatóságok 213 hektár új vízivadas élőhelyet hoztak létre, és 42 321 hektárt rekonstruáltak.

14. célkitűzés: A természetes vízi halgazdálkodás során a halállomány természetes szaporodásának és így megújulásának elősegítése, a veszélyeztetett halfajok, illetve vad formák megőrzése, veszélyeztetett élőhelyek rehabilitációja, különösen az ivó- és vermelőhelyek védelme. A vizek hossz- és keresztirányú átjárhatóságának biztosítása.

Hazánk vízrajzi adottságainak köszönhetően európai szinten is kimagasló értéket képviselő halállománnyal büszkélkedhet. Több mint 90 körszájú- és halfaj előfordulása ismert nálunk,

azonban az őshonos fajok aránya ennek alig kétharmada. Az idegenhonos fajok aránya lényegesen rosszabb, mint ami a többi gerinces csoportnál megfigyelhető. Számos vizünkben a halak jelentős hányadát adják nem őshonos, behozott és behurcolt inváziós halfajok. A halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény, illetve a hozzá tartozó a halgazdálkodás és a halvédelem egyes szabályainak megállapításáról szóló 133/2013. (XII. 29.) VM rendelet a korábbiakhoz képest sokkal részletesebben határozza meg azokat a feladatokat, melyek hozzájárulnak a biológiai sokféleség megőrzéséhez, és amelyeket érvényesíteni kell a halgazdálkodási és a vízügyi tervezés és kivitelezés során.

Az "Állami halgazdálkodási feladatok támogatása" című fejezeti kezelésű előirányzatból támogatást kap 3 nagy volumenű halélőhely-fejlesztés a Balatonon, a Tisza-tavon, illetve a Ráckevei (Soroksári)-Duna egy mellékágán, melyek hatása mindhárom vízterület egészére kiterjed. Az erre fordítható keretösszeg 3 x 100 millió Ft.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A kifejezetten horgászati célra szánt, azaz horgászati kezelésű élőhelyek kiterjedése 2014-ben 27 000 hektár volt, mely 2017-re 120 000 hektárra növekedett. Emellett, mivel a kereskedelmi célú halászat 2016. január 1-jével az ország egész területén megszűnt, elmondható, hogy egy, a biológiai sokféleséget jobban kímélő halgazdálkodás valósul meg az ország valamennyi érintett vízterületén.
- A különleges rendeltetésű vízterületek száma 2014-ről 2017-re kettőről kétszázra emelkedett, melyből 122 kifejezetten a biológia sokféleség védelme érdekében került kialakításra.
- Az "Állami halgazdálkodási feladatok támogatása" című fejezeti kezelésű előirányzatból finanszírozható a veszélyeztetett őshonos halfajok tenyésztési és újra- vagy visszatelepítési programja, emellett a kapcsolódó szakmai műhelyekkel való partnerség jelentős mértékben növeli e fajok természetesvízi előfordulásának valószínűségét. A vizsgált időszakban 18 000 kecsege, 50 000 széles kárász, illetve 46 500 menyhal került kihelyezésre.
- Szintén a fenti előirányzat alkalmas a természetes vad formák előállításának és kihelyezésének finanszírozási feltételeinek megteremtésére, azonban a vizsgált időszakban még célzott adatgyűjtés e téren nem történt.
- A Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv 2014-2020 9 stratégiai prioritása közül 3 érint vizes élőhelyeket. A közösségi jelentőségű élőhelytípusok természetvédelmi helyzete javításának érdekében előirányzott 41 intézkedés közül 13 a természetvédelmi kezelés, míg 10 az élőhely-fejlesztés kategóriájába sorolható. Az élőhely-fejlesztést célzó 10 intézkedés közül megemlítenő a vízháztartás és vízminőség javítását (pl. vízvisszatartás, vízpótlás, szűrőmezők kialakítása), továbbá a medermorfológiai és vízfolyás-dinamikai viszonyok helyreállítását célzó beavatkozások. Az intézkedések megvalósítását számos pályázati konstrukció hivatott elősegíteni (pl. KEHOP, VEKOP). A vizes élőhelyek helyreállítását/kezelését célzó tevékenységek között megemlítenő a halszaporító helyek létesítése, megfelelő halszerkezet kialakítása; a meglévő műtárgyak elbontása, felújítása, újak építése; a vízháztartási viszonyok javítása: kotrás, belvízcsatornák rekonstrukciója, mederrendezés, vízutánpótlás biztosítása; valamint az új vizes élőhelyek kialakítása, a

meglévő fok- és kubikrendszer helyreállítása. Az említett KEHOP ésVEKOP keretében 34 olyan projekt is van, amely legalább részben tartalmaz olyan beruházási elemeket, amelyek a halfajok és élőhelyeik természetvédelmi helyzetének javítását célozzák, különös tekintettel az alábbi halfajokra: lápi póc, réti csík, compó, vágócsík, szivárványos ökle, széles kárász, balin, leánykancér, halványfoltú küllő. Az összes célterület kiterjedése 80 437 hektár, melyből a vizes élőhelyek fejlesztésével érintett célterület kiterjedése 70 194 hektár melynek azonban csak egy része tekinthető relevánsnak a halak szempontjából.

- A horgásztársadalom szemléletformálását is több elem, tevékenység, eszköz segíti: az új ágazati jogszabályok szellemisége az őshonos halfajok állományát eleve olyan értékes természeti erőforrásként jellemzi, aminek hasznosítását csakis úgy szabad tervezni és végezni, hogy az az állományok önmegújulását és fenntartását biztosítsa. A horgászat, mint rekreációs tevékenység kapott főszerepet a halgazdálkodásban, ami megalapozta a horgászok zsákmányhoz kapcsolódó szemléletének fokozatos finomítását. A horgászvizsga halfaj-felismerési részének hangsúlyossá tétele és a horgászok számára készített, halfajok felismerését segítő kiadványok a fentiekkel együtt a vizek halállományának szükségtelen kizsákmányolását és a véletlen kifogások számát, esélyét is csökkentették.

15. célkitűzés: A vizek vízi és vizektől függő szárazföldi ökoszisztémákban betöltött szerepének feltárása; a vízgazdálkodás, az ésszerű és takarékos vízhasználat elterjesztése, összehangolása; a vizek szennyezőanyag terhelésének csökkentése a biológiai sokféleség megőrzésének érdekében, a vízhez kötött mikro és makro szintű életformák ökoszisztéma szolgáltatásainak fenntartása céljából.

A vízi és vízhez kötődő ökoszisztémákra egyre nagyobb nyomás nehezedik: a természetes vizek tápanyagokkal történő terhelése, túlterhelése, veszélyes anyagokkal történő terhelése, szennyezése, a folyómedrek degradációja és a vízmennyiség csökkenése egyre inkább a biológiai sokféleség csökkenést eredményezi, ami hosszú távon jelentős hatást gyakorol az általuk nyújtott ökoszisztéma szolgáltatásokra is. A kiegyenesített folyómedrek kialakítása és az árterek kiterjedésének a lecsökkenése, sokszor más célú használata gyakran kedvez az idegenhonos, inváziós fajok elterjedésének, és e folyamatok kumulatív hatásaként csökken a természetes vegetáció és az állatvilág fennmaradásának az esélye. Az ország vízrajzának a jellegzetessége, hogy a felszíni vizeink 95%-a az országhatáron túlról származik, ezért az onnan érkező hatásokat sem hagyhatjuk figyelmen kívül, ahogyan azt sem, hogy a hazánkat elhagyó felszíni vizek, vízfolyások hatással vannak más országok biológiai sokféleségére.

A célkitűzés megvalósítása érdekében számos intézkedés történt, melyek hosszú távú hatása csak a későbbiekben fog megmutatkozni. A vízgyűjtő-gazdálkodási tervek megfelelő alapot adnak az intézkedések tervezéséhez, alátámasztásához.

Negatívumként értékelhető az a jelenség, hogy az árvízi védekezés indokai sok esetben annak ellenére írják felül az ökológiai szempontokat, hogy a két cél (árvízvédelem és a vizes élőhelyek biológiai sokféleségének megőrzése) összehangolható.

Egyes intézkedések megvalósulását (például: a vízi és vizes élőhelyek átjárhatóságának fejlesztése, vízgazdálkodásuk javítása) pénzügyi korlátok és az intézkedést megalapozó tudományos kutatások hiánya, illetve információhiány akadályozza. Az átjárhatóság ökológiai követelményei nem teljesen ismertek (fajok, kritikus vízszintkülönbség és ennek időszaka, illetve tartóssága, a kritikus vízsebesség, két elzárás közötti minimális élettér/vízgyűjtő nagyság), nem egyértelmű a szomszédos víztestre átadódó hatás, illetve a mellékágak szerepe.

Az Európai Unió Víz Keretirányelvének való megfeleléshez kapcsolódóan 2016. március 31-én elfogadásra került a VGT2. A VGT2 célja, hogy védje és javítsa vizeink állapotát, megakadályozza azok állapotromlását és biztosítsa vízkészleteink hosszú távú hasznosíthatóságát. A VGT2 végrehajtásáról szóló értékelés 2018. év végére készül el.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A kijelölt víztestek méretét el nem érő, tehát az 50 hektárnál kisebb kiterjedésű vizes élőhelyekre is vonatkoznak a VGT2-ben megfogalmazott átfogó intézkedések, érvényesül a vízgyűjtő szemlélet, és a VGT2-ben szerepelnek természetvédelmi célú vízminőségi illetve vízmennyiségi intézkedések. A vizes élőhelyek állapotának javítását szolgálja két kifejezetten természetvédelmi indíttatású intézkedés csomag. Az egyik a szárazodás következtében degradálódó, a másik a vízszennyezések miatt romló védett természeti, vagy Natura 2000 területek állapotának javítását szolgálja. Mindkettő komplex intézkedés, tartalmaz műszaki és szabályozási jellegű beavatkozásokat egyaránt.
- A VGT2 külön mellékletekben foglalkozik többek között a pontszerű és diffúz terhelések hatáselemzésével; felszíni vizek veszélyes anyag terhelésének csökkentésére irányuló intézkedésekkel; illetve módszertani útmutatóval a felszíni vizek vízminőség-szabályozásának tervezéséhez, a kibocsátási határértékek megállapításához.
- A VGT2-ben azok a beavatkozások, amelyek nem köthetők megbízhatóan valamely víztesthez, de elengedhetetlenek a vizek által befolyásolt Natura 2000 területek jó ökológiai állapotának eléréséhez, az adott Natura 2000 területre vonatkozóan kerültek megfogalmazásra (VGT2 8-13 melléklet).
- A VGT2-ben a felszín alatti vizek mennyiségi állapotát javító intézkedések között jelenik meg az ökoszisztéma védelme, mint 33. intézkedés: „Károsodott vízi, vizes és szárazföldi élőhelyek védelme a vízjárást befolyásoló hatásokkal szemben, az egyéb intézkedéseken felül”. Ezen intézkedéscsomag 37, döntően sekély porózus felszín alatti víztestet érint.
- A VGT2 33. intézkedése 79 Natura2000 területet érint 1. prioritású intézkedésként. További 86 Natura2000 területre 2. és 3. prioritással a 34. intézkedés: (Károsodott

vízi, vizes és szárazföldi élőhelyek védelme vízminőségi hatásokkal szemben, az egyéb intézkedéseken felül) javasolt.

- A VGT2 8-12. melléklete 3 projektet nevesít a 33. intézkedés alatt, melyek a KEHOP-4.1.0 - Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi kezelés és bemutatás infrastruktúrájának fejlesztése konstrukció keretében valósulnak meg.
- Elindult a Szigetközi projekt, amelyben 40, illetve az Ős-Dráva Program projektje, amelyben 2 mellékág-rehabilitáció várható.
- Elindult a Danube Sediment projekt, melynek célja a Duna hordalékegyensúlyának vizsgálata, jó megoldások keresése a hordaléktranszport folyamatokkal kapcsolatos intézkedések bevezetésére.
- 2016-ban a folyószakaszok 85%-ának hosszirányú átjárhatósága volt biztosított: azaz 221-ből 148 átjárható, míg 39 időszakosan átjárható.
- A 2014-2020 támogatási időszak során 32 KEHOP projekt tartalmaz vizes élőhelyek megőrzésére és fejlesztésére vonatkozó intézkedéseket, melyek érintik a Ramsari-területeket is.
- A nemzetközi jelentőségű vizes területeken (Ramsari-területek) 48 ponton történik vízimadár monitorozás évente 8 hónapon keresztül.
- Az 2014-2020-as időszakban az OVF kezelésében több KEHOP projekt is fut, melyek közül kiemelendők az alábbiak:
  - KEHOP 1.1.0 - Vízgazdálkodással és az éghajlatváltozás hatásaival kapcsolatos tervezés, informatikai és monitoring fejlesztés
  - KEHOP-1.3.0 - Fenntartható vízgazdálkodás infrastrukturális feltételeinek javítása
  - KEHOP-1.4.0 - Árvízvédelmi fejlesztések
- A mellékág-rehabilitációk kapcsán a KEHOP 1.3.0 keretében 2 mellékág revitalizációja és 6 holtág vízpótlása, a KEHOP-1.4.0 keretein belül 2 holtág vízpótlása történt meg.
- Szintén a KEHOP 1.3.0 keretében kezdődött meg a Gyálai Holt-Tisza rekonstrukciója (2017-2020) melynek során az ökológiai szempontok figyelembevételével 4 műtárgy rekonstrukció, 1 vízkormányzó műtárgy építése, illetve 1 tiszai vízkivétel építése kezdődött meg. További 33 műtárgy átépítése valósul meg a Felső-Dunai mellékág rendszerében.
- 2016 júniusában készült el a 2012-2015 időszakra vonatkozó III. Nitrát Országjelentés a vizek mezőgazdasági eredetű nitrát-szennyezéssel szembeni védelméről szóló 91/676/EGK irányelvnek megfelelően. Az Országjelentés szerint kritikus állapotúnak bizonyult felszíni víztesteken vízminőségi monitoring van folyamatban.
- Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről szóló 2016. évi XC. törvény 1. melléklet XIV. BM fejezet, 20. Fejezeti kezelésű előirányzatok cím, 14. „A Víz Keretirányelv végrehajtásához szükséges intézkedési program” alcím fejezeti kezelésű előirányzat terhére az Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF), a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (BME) valamint a Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ (NAIK) között kötött vállalkozási szerződés keretében az alábbi három témakörhöz kapcsolódó feladatok készültek el 2018. május 31-i határidővel:
  - „Belvízből és halastóból származó mezőgazdasági terhelések meghatározása és jó gyakorlatok megalapozása”

- „Veszélyes anyagokkal kapcsolatos szabályozás alkalmazásához kapcsolódó útmutatók, segédletek elkészítése”
- „A Nitrát Irányelvnek történő megfeleléshez szükséges vizsgálatok, erózió érzékeny területek kijelölésének felülvizsgálata”
- 2015.10.05-én történt meg a felszíni víz, bióta mátrix vizsgálata, ipari és kommunális szennyvizek vizsgálata veszélyes anyagokra zárójelentés leadása a 2014-2020 közötti források felhasználásának előfeltételeiként meghatározott, a víz szektort érintő előzetes feltételek teljesítéséről szóló 1121/2014. (III.6) Korm. határozat alapján.
- Elkészült a termálvíz felszíni vízbe vezetésére vonatkozó hatáselemzés, melynek eredményeképpen 297 termálvíz bevezetés csaknem fele (146 kibocsátás) önmagában is jelentős hatású, de gyakran egy víztesten több bevezetés együttes hatása eredményez állapotromlást a vízminőségben. Az érintett vízfolyás víztestek közül 83 felszíni víztesten van egy vagy több olyan termálvíz kibocsátási hely, mely jelentős só- és hőterhelést jelent, és emiatt intézkedést igényel. 25 esetben a bevezetésről további információk szükségesek a hatás eldöntéséhez, ez a befogadókát tekintve 17 víztestre előírányzott monitoring intézkedéshez vezet.

V. stratégiai terület: Az inváziós idegenhonos fajok (özönfajok) elleni küzdelem.

16. célkitűzés: A természetes és természet-közeli ökoszisztémákat károsító inváziós idegenhonos fajok állományainak visszaszorítása, továbbterjedésük, valamint a potenciális veszélyt jelentő inváziós fajok hazánkba történő bekerülésének és betelepülésének megakadályozása.

Számos növény- és állatfaj kerül természetes előfordulási területükön kívülre véletlen behurcolás vagy szándékos betelepítés révén. Néhány esetben ezek a fajok tömegesen elszaporodnak az új élőhelyen, ezzel kiszorítva az adott területen honos fajok egy részét, amely az élőhely fajgazdagságának csökkenését eredményezi. Ezen, úgynevezett inváziós vagy özönfajok térhódítását a természetes és természetközeli élőhelyeket veszélyeztető legjelentősebb tényezők közt tartjuk számon. Az özönfajok elleni védekezés az egész világon, így Európában és hazánkban is kiemelt fontosságú természetmegőrzési, gazdálkodási feladat.

Többek között például a hazai Natura 2000 területek esetén a mezőgazdálkodáshoz köthető legjelentősebb veszélyeztető tényezők közé sorolható az inváziós fajok terjedése. Ennek megfelelően már korábbi előírás a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet szerint, hogy az inváziós és termőhely-idegen növényfajok megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, állományuk visszaszorításáról gondoskodni kell mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással.

Az inváziós fajok elleni védekezés átfogó jogszabályi keretét az Európai Unió tagországaiban a 1143/2014/EU Rendelet adja meg. Ez a Rendelet tartalmaz felhatalmazó, egyben kötelező rendelkezéseket további, tagország-specifikus szabályok megalkotására.

2016-ban az MTA Ökológiai Kutatóközpont koordinálásával elkészült tanulmány tartalmazza az inváziós fajok terjedési útvonalainak átfogó elemzését és értékelését, mind a növény, mind az állatfajok tekintetében. A célkitűzés fontos eleme az egyes fajokra vonatkozó cselekvési tervek elkészítése és végrehajtása, melyek jogszabályban meghatározott határideje az uniós jegyzékre első körben felkerült fajok esetében 2019. augusztus 3. Ennek alapjául szolgálhat az előbbi tanulmány.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A 1143/2014/EU Rendelet szerinti feladatok végrehajtása érdekében hatályba lépett az egyes törvényeknek az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzésével és kezelésével összefüggésben

történő módosításáról szóló 2016. évi CXXXVII. törvény, amely az alábbi szakági törvényeket módosította:

- a Tvt.;
  - a Vtv.,
  - a növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról szóló 2003. évi LII. törvény;
  - az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény;
  - Erdőtörvény;
  - a halgazdálkodásról és a hal védelméről szóló 2013. évi CII. törvény.
- A 2016. évi CXXXVII. törvény meghatározta a feladatellátás módját, telepítette az inváziós fajokkal okozott károkért való felelősséget, bevezette az inváziós bíróságot, felhatalmazó rendelkezésekkel egészítette ki a hazai szabályozást, és az idegenhonos inváziós fajok elleni harcban érintett szakterületek ágazati törvényeiben is megjelenített feladatokat.
  - Hatályba lépett az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről szóló 408/2016. (XII. 13.) Korm. rendelet, amely meghatározza a 1143/2014/EU Rendelet egyes cikkeinek végrehajtásáért felelős szerveket, a szankciókat, valamint egyes hatósági eljárási szabályokat.
  - A 1143/2014/EU Rendelet 12. cikke lehetőséget biztosít a tagállami szinten veszélyt jelentő idegenhonos inváziós fajok jegyzékének kialakítására. A jegyzék tervezett jogszabályi formája miniszteri rendelet. Szakmai kidolgozása két fő megközelítés integrációjával fog megvalósulni: 1. a már széles körben elterjedt fajok felvételével, melyhez elsősorban kezelési intézkedések lesznek rendelve; 2. a tárca különösen nagy figyelmet kíván fordítani a hazánkban még nem, vagy kevés helyen jelenlévő, de irodalmi adatok alapján potenciálisan inváziós fajok felvételére. A jegyzék véglegesítésére 2018-ban kerül sor.
  - A korai észlelő és kockázatelemző rendszer különböző feladatait az inváziós feladatokra alkalmazott országosan 78 fő látja el. Az észlelő és kockázat elemző rendszer személyi és anyagi feltételeinek biztosítása tehát megvalósult, a rendszer szakmai működtetése megkezdődött.
  - Az ország számos pontján, elsősorban védett illetve Natura 2000 területeken történt beavatkozás inváziós fajok visszaszorítására. Leggyakrabban selyemkóró, medvetalp fajok, bíbor nebáncsvirág, és nilusi lúd ellen történt védekezés. Az inváziós idegenhonos fajoktól megtisztított védett, illetve Natura 2000 területek aránya növekedett 4 768,2 hektárról (2015), 5 172,2 hektárra (2017).
  - 2015-ben a hazai vizekből 309 836 kg amurftogtak ki, míg az egyéb idegenhonos halfajok kifogott mennyisége 654 090 kg volt. 2016-ban 287 802 kg amur és 455 121 kg egyéb idegenhonos hal lett kifogva.
  - Ismeretterjesztési és szemléletformálási céllal 2016-ban megjelent „Az Inváziós fajokról dióhéjban” című kiadvány. Az inváziós fajokkal kapcsolatos információs honlap készítése folyamatban van, 2019 tavaszán válik elérhetővé.
  - A 2014-2020 pénzügyi időszakban a KAP keretében támogatásban részesülő gazdálkodóknak kötelező, hogy a gazdaságuk teljes területén özönnövénymentes gazdálkodást folytassanak. A VP minden pályázati felhívása figyelmet fordít arra, hogy

az élőhelyfejlesztési célú telepítések (szántók gyepké történő alakítása) őshonos fajokkal valósuljanak meg és az inváziós növényfajok visszaszorításra kerüljenek.

VI. stratégiai terület: Hazánk szerepvállalásának erősítése a biológiai sokféleség világszintű csökkenésének megállításában, továbbá a biológiai sokféleség védelmi megállapodásokból fakadó kötelezettségek hazai végrehajtása

17. célkitűzés: Az elővigyázatosság elvének alkalmazása a genetikailag módosított szervezetek környezetbe történő kijuttatása során a biológiai sokféleségre gyakorolt negatív hatások kiküszöbölése érdekében.

A mezőgazdasági termelés céljából fejlesztett géntechnológiával módosított növények már több mint 20 éve kerültek termesztésbe. A GMO-k tekintetében hiányoznak a hosszú távú környezeti hatásvizsgálatok; valamint a potenciális káros hatások sem minden esetben lettek teljes mértékben kivizsgálva. Még mindig számos környezeti, ökológiai, egészségügyi, társadalmi és gazdasági kockázat ismeretlen számunkra. Amennyiben ezek a szervezetek kijutnak a környezetbe, azokat nyomon követni és visszavonni nagyon nehéz, szinte lehetetlen. Ezért nagyon fontos, hogy – az elővigyázatosság elvét messzemenően szem előtt tartva – tekintettel a jövő nemzedékre, gondoljunk a környezet biztonságára, megvédjük egyedülálló természeti értékeinket és megőrizzük mezőgazdaságunk GMO-mentességét. Ezt az Alaptörvényben is rögzített stratégiai célt minden intézkedésünkkel követni kell beleértve a más országokkal folytatott intenzív lobbitevékenységeket; a szomszédos országokkal történő diplomáciai megállapodásokat a határmenti területek GMO-mentességének megőrzéséért; a vetőmagellenőrzések prioritásként való kezelése keretében a GMO-szennyeződések megelőzését, felderítését, valamint a GMO-tartalmú vetőmagvak felhasználásának megakadályozását; továbbá az esetleges szennyezési esetek megfelelő kezelését.

Mivel Magyarország számára a termesztés területén csak a teljes GMO-mentesség elfogadható, óriási előrelépést jelentett, hogy hosszú évek tárgyalásainak eredményeként 2015. április 2-án megszületett az az európai uniós jogszabály, amely lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy maguk dönthessenek a GMO-k köztermesztésbe vonásáról. A 2015/412 irányelv alapján a tagállamok társadalmi, gazdasági vagy egyéb indokok alapján korlátozhatják, vagy megtilthatják egyes GMO-k termesztését az országuk területén.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Magyarország, két hónappal a 2015/412 irányelv hatálybalépését követően, a tagállamok közül elsőként ültette át az európai uniós jogszabályt nemzeti jogrendjébe, amelyet az Országgyűlés elsöprő többséggel megszavazott.
- A 2015/412 irányelv hazai jogrendbe történő átültetése a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény, és a géntechnológiai tevékenység engedélyezési eljárási rendjéről, valamint az eljárás során az Európai Bizottsággal való

kapcsolattartásról szóló 132/2004. (IV. 29.) Korm. rendelet módosításával valósult meg.

- A géntechnológiai hatóság - azonnal élve a 2015/412 irányelv által biztosított lehetőséggel – benyújtotta követelését, hogy az engedélyezés alatt álló vagy már engedélyezett GM növények (összesen 8 génmódosított kukorica) termesztési engedélyének területi hatálya ne terjedjen ki Magyarország területére. A kérelmezők hallgatóságos beleegyezésével az Európai Bizottság minden jelenleg termesztésre beadott kérelem és meglévő engedély földrajzi hatályának kiigazítását elvégezte, a többi ország területére vonatkozó európai uniós termesztési engedélyek kiadása ugyanakkor még a mai napig nem történt meg.
- Magyarországon, az Alaptörvénynek megfelelően, a már meglévő védzáradékoknak (tudományos eredményeken alapuló tiltás) és az új 2015/412 irányelv adta lehetőségnek köszönhetően továbbra sem termeszthető egyetlen génmódosított növény sem.
- Az agrártárca 2015. januárban indította útjára a „Szövetség a GMO-mentes Európáért” kezdeményezést, melynek célja, hogy a hasonlóan gondolkodó európai és Európán kívüli országok összefogásával közös GMO-mentes övezetet alakítsunk ki, fenntartva GMO-mentes mezőgazdaságunkat, élelmiszer előállításunkat, és biztosítsuk a biológiai sokféleség megőrzését, melyet 11 európai uniós (Ausztria, Bulgária, Ciprus, Görögország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Szlovákia és Szlovénia) és 7 unión kívüli ország támogattott (Georgia, Kirgizisztán, Macedónia, Moldova, Montenegró, Oroszország és Szerbia).
- A „Szövetség a GMO-mentes Európáért” kezdeményezés egyik eredményeképpen 2015 óta Szlovákia már nem termeszt GM növényeket - így nem jelent potenciális veszélyt a határmenti területeinkre.
- A vetőmagok tekintetében az ellenőrző hatóság évente mintegy 7000-8000 vetőmagtételből, kockázatelemzés alapján 800-1000 tételt választ ki GMO szűrővizsgálat céljából. Ezek száma folyamatosan növekszik (2015: 956, 2016: 1008, 2017: 1137 vetőmagmintát elemeztek). A megvizsgált mintákban a szennyezett tételek száma aránya csökken (2015: 32 esetben, 2016: 14 esetben, 2017: 14). A szennyezett vetőmagtételek forgalmazóival szemben az eljáró hatóság minden esetben eljárt, így GMO-val szennyezett vetőmag nem került kereskedelmi forgalomba.
- A vetőmagtételek kockázatértékelésen alapuló GMO vizsgálatain kívül az ellenőrző hatóság 2015 óta minden évben rendkívüli ellenőrzéseket is végrehajt (például: csemege és pattogató kukorica forgalmazói helyszíni ellenőrzések, „tavaszi csemegekukorica ellenőrzés”). 2015-ben 32 forgalmazó vállalkozás került ellenőrzésre, melyek összesen 528 db csemegekukorica és 46 db pattogató kukorica tételt forgalmaztak. 2016-ban összesen 26 db csemege és pattogató kukorica vetőmag-forgalmazó vállalkozást ellenőriztek, melyek összesen 262 db csemegekukorica és pattogató kukorica tételt forgalmaztak. Mindkét évben az összes vizsgált minta GMO-mentesnek bizonyult. Ugyanakkor az ellenőrzés rávilágított arra, hogy a nagy tételben vetőmagot forgalmazó cégeknél előfordulhat a releváns jogszabály szerinti bejelentés elmulasztása, ezért a hatósági céllenőrzéseket a jövőben is fenn kell tartani az ország GMO mentességének megőrzése érdekében.

- Nem engedélyezett genetikailag módosított szervezetek tekintetében az alábbi eseti ellenőrzések történtek:
  - 2015-ben az Egyesült Királyság GM-szennyezett őszi káposztarepce vetőmagot talált, mely több tagállamban, köztük Magyarországon is elvetésre került. Ennek következtében a GM-szennyezett vetőmagból kikelt őszi káposztarepce fajtajelölt kísérletek megsemmisítésre kerültek;
  - 2016-ban nem engedélyezett GMO tartalom miatt kifogásolt lenmaggal kapcsolatban hazánk RASFF bejelentést (Rapid Alert System for Food and Feed- élelmiszerekre és takarmányokra vonatkozó gyorsvészjelző rendszer) kezdeményezett. Megtörtént az érintett termék visszahívása, illetve a készleten lévő termékek zárolása, majd megsemmisítése.
  - 2017-ben Finnországban engedély nélküli génmódosítással előállított, narancssárga petúniák kerültek forgalomba, melynek következtében a helyzet hazai feltérképezését követően Magyarországon sor került a szennyezett petúniák forgalomból való kivonására, majd megsemmisítésére.
  - 2017-ben Dániában két ízben is Szingapúrból származó GM díszhalakat (GM zebra-dániót) találtak néhány állatkereskedésben, melynek következtében Magyarország fokozott ellenőrzést rendelt el a határátlépő helyeken. Az ellenőrzések eredményei alapján Magyarország területére nem érkezett GM zebra-dánió.
- Magyarországon jelenleg két, független kutatás keretében folynak egyes GMO-k környezeti hatásvizsgálatai, amelyek az élővilágra gyakorolt esetleges káros hatásokat mérik fel.

18. célkitűzés: A kereskedelem által veszélyeztetett állat- és növényfajok védelme.

A vadon élő állat- és növényfajok határokon átnyúló, illegális kereskedelmének utóbbi években megfigyelhető jelentős növekedése globális jelenség. A kereskedelem e válfaja nem újkeletű, azonban jellege és hatásai nagymértékben megváltoztak az elmúlt évek során és világszinten az egyik legjövödelmezőbb bűncselekménnyé vált. Az ENSZ Közgyűlése és Biztonsági Tanácsa a vadon élő fajok tiltott kereskedelmét a súlyos szervezett bűnözés egyik formájaként határozta meg, melynek elkövetői az ember-, kábítószer-, illetve lőfegyverkereskedelmért felelősségre vonható globális bűnszervezethez hasonlíthatók. A vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme új jellegének és kiterjedésének köszönhetően a közelmúltban világszerte nagyobb politikai figyelmet kapott. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió a vadon élő állat- és növényfajok egyik legnagyobb piaca, óriási szerepe van az illegális tevékenységek megakadályozásában. Az Unió ezért prioritásként kezeli a kérdést és számos intézkedésével, illetve jelentős pénzügyi forrásmozgósítással segíti az illegális kereskedelem elleni harcot világszerte. A jogellenes kereskedelem megfékezésére az Európai Bizottság 2016. február 26-án európai uniós cselekvési tervet fogadott el, melynek megvalósításában hazánk is jelentős szereppel bír. Magyarországnak - földrajzi fekvéséből adódóan – fontos szerepe van ennek a kereskedelemnek az ellenőrzésében, a jogellenes tevékenységek felderítésében és megakadályozásában, elsősorban a balkáni útvonalon

érkező áruk ellenőrzése kapcsán. Emellett Magyarország is célpiaca a veszélyeztetett fajoknak, a belőlük készült termékeknek, és szép számmal fordulnak elő nálunk olyan állatok, növények, amelyek keresettek a nemzetközi kereskedelemben.

A veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét nemzetközi egyezmény (CITES), valamint európai uniós rendeletek szabályozzák.

A Magyarországon élő, és a CITES hatálya alá tartozó, hazánkban őshonos állat és növényfajok döntő többsége természetvédelmi oltalom alatt áll, így hazánkban a vadon élő állományok kereskedelmi célú hasznosítására nincs lehetőség. Kivétel a kecsge, amely veszélyeztetett, de hasznosítható halfajunk. Azonban a faj vadonból származó példányai kapcsán a jelentési időszakban CITES engedély nem került kiállításra.

A kecsgén kívül még az angolna olyan halfajunk, mely a CITES hatálya alá tartozik, de nem áll hazai természetvédelmi védelem alatt. Bár néhány példánya egykoron természetes úton is eljuthatott vizeinkbe, jellemzően a jelenleg hazánkban található példányok, a múlt századi telepítésekből származnak. Ezek fenntartása természetvédelmi érdekből nem kívánatos, így fogásukat jogszabály nem korlátozza.

A jogkövető magatartás elősegítése, valamint a jogellenes cselekmények felderítése és megakadályozása érdekében a végrehajtó hatóságok rendszeresen végeznek ellenőrzéseket. Az ellenőrzések száma folyamatosan növekszik, melyhez elengedhetetlen a hatóságok szakembereinek rendszeres képzése, továbbképzése. A CITES igazgatási hatóság képzésekkel, és szakmai koordinációval segíti elő a területileg illetékes természetvédelmi hatóságok, a vámhatóság és a rendőrség munkáját, valamint célzott szemléletformáló kampányok támogatásával a társadalom tájékoztatásáért is felel. Emellett kiemelkedő fontosságú az érintett hatóságok közötti együttműködés biztosítása.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- A területileg illetékes természetvédelmi hatóságok 2014-ben 41, 2015-ben 49, 2016-ban 69, míg 2017. novemberig 94 ellenőrzést hajtottak végre a CITES végrehajtása kapcsán.
- Az elvégzett ellenőrzéseken belül a felderített jogellenes cselekmények aránya 2014-2015-ben 47% volt, 2017-ben 30%.
- Az Agrárminisztérium a kecsge védelme és a hasznosítás fenntarthatósága érdekében dolgozott ki fajmegőrzési tervet, amely meghatározza a faj megóvását, populációinak fenntartását, helyreállítását, valamint bemutatását szolgáló intézkedéseket és az ugyanezt a célt szolgáló halgazdálkodási tevékenységekre vonatkozó korlátozásokat, tilalmakat és egyéb kötelezettségeket. A fajmegőrzési terv miniszteri rendeleti formában való kihirdetése a közeljövőben megtörténik.
- 2017 novemberében a Készenléti Rendőrség, Nemzeti Nyomozó Iroda, az Agrárminisztérium szakmai támogatásával, pályázatot nyújtott be egy Nemzeti Környezeti Biztonsági Munkacsoport megalapítására, melynek célja többek között a veszélyeztetett állat- és növényfajok illegális kereskedelem elleni összevont fellépés

hatékonyságának növelése. A megnyert pályázat végrehajtására a stratégiai időszak második felében kerül sor.

- A NAV a CITES igazgatási hatósággal közösen kidolgozott egy belső eljárásrendet a CITES hatálya alá tartozó szállítmányok ellenőrzéséről, kezeléséről, illetve a jogellenes cselekmények észlelése kapcsán szükséges teendőkről. Az eljárásrendet a NAV 2017-ben adta ki, amely nagymértékben segíti a vámhatóság veszélyeztetett fajok kereskedelmének ellenőrzésével kapcsolatos munkáját.
- A veszélyeztetett fajokkal kapcsolatos kereskedelem ellenőrzésében és a jogellenes cselekmények megfékezésében kiemelkedően fontos szerepe van a végrehajtásban dolgozó szakembereknek, és elengedhetetlen hogy a CITES-szel kapcsolatban naprakész tudással rendelkezzenek. 2015 és 2017 folyamán a CITES igazgatási hatóság, képzéseket szervezett a kormány-, illetve járási hivatalokban dolgozó, a CITES területi feladatainak végrehajtásáért felelős munkatársak részére. A szakemberek részletes tájékoztatást kaptak a CITES működéséről, előírásairól, a hatálya alá tartozó főbb állat- és növénycsoportokról, a vonatkozó európai uniós és hazai szabályozásról, az aktuális változásokról és végrehajtással kapcsolatos feladatokról.
- Az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Főosztályának Korrupció és Gazdasági Bűnözés Elleni Osztálya felkérte a CITES igazgatási hatóságot, hogy 2015. áprilisban tartson egy 3 alkalomból álló, regionális szintű, állatvédelmi tárgyú képzést, melyeken Baranya, Somogy Tolna, Veszprém, Vas, Zala, Komárom-Esztergom, Fejér és Győr-Moson-Sopron megye képviselői vettek részt. A képzésekben a CITES igazgatási hatóság mellett a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Környezeti Bűnözés Elleni Osztálya, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, valamint az Országos Állatvédelem Alapítvány is közreműködött.
- A Csongrád Megyei Kormányhivatal „Lásd és Véd!” című tárlata, melyhez az Agrárminisztérium szakmai támogatást nyújtott, sikeresen mutatta be, milyen veszélyek fenyegetik napjaink élővilágát, és felhívta a látogatók figyelmét arra, hogy mit tehetnek, akár egyénileg is, az állatok és növények illegális kereskedelme, és ez által a biológiai sokféleség csökkenése ellen. Az időszakos kiállítást több százan tekintették meg.
- Az ENSZ 2010-ben nyilvánította május 22-ét a Biológiai Sokféleség Világnapjának azzal a céllal, hogy felhívja a figyelmet a biológiai sokszínűség megőrzésének és fenntartható használatának fontosságára. Ezen a napon a föld legtöbb országában a biológiai sokféleség áll a figyelem középpontjában. A CITES igazgatási hatóság a Szegedi Vadaspark közreműködésével a Biológiai Sokféleség Világnapján 2015. 2016. és 2017 májusában szervezett tematikus programokat. Az események legfőképpen a fiatalabb generációkat célozták meg különféle játékok segítségével. Célunk az volt, hogy felhívjuk a figyelmet a sokféleség megőrzésének fontosságára, különös tekintettel a vadvilágból származó termékek tudatos használatára. A programokon több száz tanuló vett részt.
- A CITES igazgatási hatóság szakértőinek vezetésével a Pannon Egyetemen és a Soproni Egyetemen folyik a veszélyeztetett fajok kereskedelmével kapcsolatos tematikus szakirányú képzés.

19. célkitűzés: A genetikai erőforrásokhoz való hozzáférés és a használatukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásának biztosítása, előmozdítva ezzel a Nagojai Jegyzőkönyv mielőbbi teljeskörű végrehajtását.

Az emberek évszázadokon keresztül kereskedtek állatokkal és növényekkel, ennek révén pedig genetikai erőforrásokkal. A kereskedelem során a tárgyi javak mellett a növények és állatok felhasználásával kapcsolatos tudás is terjedt. Ez egy olyan időszak volt, amikor a genetikai erőforrásokra úgy tekintettek, mint az emberiség közös tulajdonára, mely szabadon hozzáférhető bárki számára. Azáltal, hogy a történelem során iparilag fejlett és nagy biológiai sokféleséggel rendelkező fejlődő országok alakultak ki, tarthatatlanná vált a szabad hozzáférés koncepciója. A környezet- és természetvédelmi szempontok megjelenése óta pedig globális elvárássá vált a genetikai erőforrások megőrzése és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztása. Magyarországon az élelmezési és mezőgazdasági célú genetikai erőforrások, valamint a kizárólag hazánkra jellemző bennszülött fajok (endemikus fajok) gazdagsága kiemelkedő. Magyarország mind a genetikai erőforrások birtoklójaként és szolgáltatójaként, mind pedig azok felhasználása vonatkozásában érintett.

Magyarország 2014 áprilisában ratifikálta a CBD-hez kapcsolódó Nagojai Jegyzőkönyvet.

Az Európai Unióban 2014. június 9-én lépett hatályba az Európai Parlament és Tanács 511/2014/EU rendelete a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréssel és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásával kapcsolatban a felhasználókra vonatkozó, a Nagojai Jegyzőkönyv szerinti, az Unióban alkalmazandó megfelelési szabályokról.

Az európai uniós országok közül Magyarország az első között alkotta meg és léptette hatályba végrehajtási rendeletét. Ezzel nemzetközi és uniós jogalkotási kötelezettségeinknek eleget tettünk.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- 2016. január 20-án megjelent és 2016. február 5-én hatályba lépett a genetikai erőforrásokhoz való hozzáféréssel és a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásával kapcsolatos nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól szóló 3/2016. (I. 20.) Korm. rendelet, amely meghatározza az eljáró hatóságokat, szankciókat, illetve rögzít egyes eljárási szabályokat.

20. célkitűzés: Magyarország nemzetközi szerepvállalása során, így a fejlődő országok részére nyújtott források biztosításakor a biológiai sokféleség megőrzés nagyobb mértékű érvényesítése.

A CBD 11. Résztes Felek Konferenciáján, 2012-ben az a döntés született, hogy a 2006–2010 közötti időszak átlagához képest világszinten 2015-re megkétszerezik, és 2020-ig szinten tartják a fejlődő országoknak folyósított, a biodiverzitás védelmét szolgáló támogatásokat. Ugyanakkor az ezeket a forrásokat felhasználó országoknak kiemelt fontossággal kell kezelniük a biológiai sokféleség megőrzését a fejlesztési terveik kidolgozásánál, megvalósításánál.

Magyarország számára a fejlődő országoknak nyújtandó forrásokhoz szükséges kapacitások korlátozottan állnak rendelkezésére. Bár az erre fordított összeg évről évre növekszik, globális léptékben nem jelentős. Ennek megfelelően a biológiai sokféleség szempontjainak érvényesítése e folyamatok során tágabb/közvetett értelemben jelenik meg, így a célkitűzés megvalósításában elért előrelépés is csak ennek tükrében ítélni lehet meg.

Legfontosabb intézkedések, eredmények:

- Magyarország részes fele számos, a biológiai sokféleség megőrzését szolgáló nemzetközi egyezménynek. Többek között a CBD, a hozzá tartozó Cartagena Jegyzőkönyvnek, valamint a Nagojai Jegyzőkönyvnek, a Vándorló Állatfajok Védelméről Szóló Egyezménynek (CMS), az Afrikai-eurázsiai Vándorló Vízimadarak Védelméről Szóló Megállapodásnak (AEWA), az Európai Denevérek Megőrzéséről Szóló Megállapodásnak (EUROBATS) stb. E multilaterális egyezményekbe fizetett tagdíjaival Magyarország is hozzájárul a biológiai sokféleség nemzetközi szintű védelméhez. Néhány egyezmény tagdíja teljes egészében vagy részben hivatalos fejlesztési támogatásként (ODA) elszámolható.
- Kolumbiában a biológiai sokféleség megőrzése kiemelt jelentőségű, amely az ország fegyveres konfliktus utáni gazdasági helyreállítása során az illegális fakitermelés eredményeképpen kipusztult erdők újratelepítésével, a fenntartható erdőgazdálkodással összefüggésben is felmerül. A Nemzeti Agrárkutató és Innovációs Központ Erdészeti Tudományos Intézete (NAIK ERTI), további magyar partnerekkel együttműködésben Kolumbiában fenntartható gazdálkodási stratégiák végrehajtására vonatkozó projektmegvalósításra kapott lehetőséget az Európai Unió által a kolumbiai gazdasági állapotok javítására létrehozott Trust Fund támogatásával. A projekt célja a konfliktus által érintett távoli vidéki térségek és közösségeik törvényes gazdasági tevékenységének ösztönzése, valamint az alternatív termékek és a természeti erőforrások fenntartható használatának ösztönzése, különösen a vidéki közösségek életminőségének javítása érdekében.
- Az Agrárminisztérium adott országok társmisztériumaival kétoldalú együttműködési szándéknyilatkozatok létrehozásával segíti elő a biológiai sokféleség védelmével összhangban az adott ország GMO-mentes mezőgazdaságának kialakítását, megőrzését.

A Stratégia megvalósulását célzó, vagy ahhoz hozzájáruló fontosabb pénzügyi források

Operatív programok:

Operatív Program (OP)	Az OP teljes forráskerete	Prioritás neve	Prioritás forráskerete	Pályázati felhívások (PF)	PF-ek forráskerete
Emberi Erőforrás Fejlesztési OP (EFOP)	951,4 Mrd Ft	-	-	-	-
Gazdaságfejlesztési és Innovációs OP (GINOP)	2 732 Mrd Ft	-	-	-	-
Integrált Közlekedésfejlesztési OP (IKOP)	1 215 Mrd Ft	-	-	-	-
Környezeti és Energiahatékonysági OP (KEHOP)	1 173 Mrd Ft	Természetvédelmi és Élővilágvédelmi fejlesztések (4-es prioritás)	35,9 Mrd Ft	KEHOP-4.1.0 - Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi kezelés és bemutatás infrastruktúrájának fejlesztése	30,59 Mrd Ft
				KEHOP-4.1.1- Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi kezelés és bemutatás infrastruktúrájának fejlesztése	2,59 Mrd Ft
				KEHOP-4.2.0 A Természetvédelmi Őrszolgálat és monitorozó rendszer fejlesztése	1,65 Mrd Ft

A biológiai sokféleség megőrzésének nemzeti stratégiája
Félidej értékelés

				KEHOP-4.3.0 A közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU Biológiai Sokféleség Stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai szintű megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok	1,07 Mrd Ft
Közigazgatás-és Közszolgáltatás- fejlesztés OP (KÖFOP)	???	-	-	-	-
Terület- és Településfejlesztési OP (TOP)	1 231 Mrd Ft	-	-	-	-
Versenyképes Közép- Magyarország OP (VEKOP)	287,5 Mrd Ft	Turisztikai és Természetvédelmi fejlesztések (4-es prioritás)	15,77 Mrd Ft	VEKOP-4.2.1-15 Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi bemutató infrastruktúrájának fejlesztése	1,91 Mrd Ft
				VEKOP-4.2.1-17 Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi bemutató infrastruktúrájának fejlesztése	1,11 Mrd Ft
Rászoruló Személyeket Támogató OP (RSZTOP)	34,24 Mrd Ft	-	-	-	-

A biológiai sokféleség megőrzésének nemzeti stratégiája
Féldős értékelés

Magyar Halgazdálkodási OP (MAHOP)	15,1 Mrd Ft	A környezeti szempontból fenntartható, erőforrás-hatékony, innovatív, versenyképes és tudásalapú halászat előmozdítása (1-es prioritás)	1,05 Mrd Ft	MAHOP-1.2-2017 Nyilvántartott halgazdálkodási vízterületek rehabilitációja, beleértve az ivási helyek fejlesztését és a vándorló halfajok vándorlási útvonalainak biztosítását	1,05 Mrd Ft
		A környezeti szempontból fenntartható, erőforrás-hatékony, innovatív, versenyképes és tudásalapú akvakultúra támogatása (2-es prioritás)	10,15 Mrd Ft	MAHOP-2.5-2017 A környezetvédelmi szolgáltatásokat biztosító akvakultúra fejlesztésének előmozdítása	1,35 Mrd Ft
Vidékfejlesztési Program (VP)	1 300 Mrd Ft	A mezőgazdasággal és az erdőgazdálkodással kapcsolatos ökoszisztémák állapotának helyreállítása,	405,49 Mrd Ft	VP4-4.4.1-16 Élőhelyfejlesztési célú nem termelő beruházások	3,51 Mrd Ft
				VP4-4.4.2.1-16 Vízvédelmi célú nem termelő beruházások: létesítmények kialakítása, fejlesztése	1,38 Mrd Ft
				VP4-4.4.2.2-16 Vízvédelmi célú nem termelő beruházások: vízvédelmi és vizes élőhely létrehozása, fejlesztése	1 Mrd Ft

		megőrzése és javítása (4-es prioritás)		VP4-10.1.1-15 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés	173 Mrd Ft
				VP4-10.1.1-16 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés	67 Mrd Ft
				VP4-10.2.1.1-15 Védett őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának in situ megőrzése	14 Mrd Ft
				VP4-10.2.1.2-17 Védett őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának ex situ vagy in vitro megőrzése, továbbá a genetikai beszűkülést megelőző tanácsadói tevékenységek támogatása	3,83 Mrd Ft
				VP4-10.2.2-15 Ritka és veszélyeztetett növényfajták genetikai erőforrásainak és egyes mikroorganizmusok ex situ megőrzése	3,78 Mrd Ft
				VP4-11.1.1-11.2.1-15 Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása	64,38 Mrd Ft
				VP4-12.1.1-16 Natura 2000 mezőgazdasági területeknek nyújtott kompenzációs kifizetések	25,87 Mrd Ft
				VP4-12.2.1-16 Natura 2000 erdőterületeknek nyújtott kompenzációs kifizetések	17,26 Mrd Ft
				VP4-13.2.1-16 Kompenzációs kifizetések természeti hátránnyal érintett területeken	10,63 Mrd Ft

A biológiai sokféleség megőrzésének nemzeti stratégiája
Félidej értékelés

				VP4-15.1.1-17 Erdő-környezetvédelmi kifizetések	6,61 Mrd Ft
				VP4-15.2.1.1-16 Erdészeti genetikai erőforrások megőrzése	1,12 Mrd Ft
				VP4-15.2.1.2-17 Erdészeti genetikai erőforrások fejlesztése	2,24 Mrd Ft
				VP4-16.5.1-17 A fenntarthatóságot célzó tájgazdálkodás, terület- és tájhasználatváltás együttműködései	1 Mrd Ft

Operatív Program (OP)	Az OP teljes forráskerete	Prioritás neve	Prioritás forráskerete	Pályázati felhívások (PF)	PF-ek forráskerete
Emberi Erőforrás Fejlesztési OP (EFOP)	951,4 Mrd Ft	-	-	-	-
Gazdaságfejlesztési és Innovációs OP (GINOP)	2 732 Mrd Ft	-	-	-	-
Integrált Közlekedésfejlesztési OP (IKOP)	1 215 Mrd Ft	-	-	-	-
Környezeti és Energiahatékonysági OP (KEHOP)	1 173 Mrd Ft	Természetvédelmi és Élővilágvédelmi fejlesztések (4-es prioritás)	35,9 Mrd Ft	KEHOP-4.1.0 - Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi kezelés és bemutatás infrastruktúrájának fejlesztése	30,59 Mrd Ft
				KEHOP-4.1.1- Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi kezelés és bemutatás infrastruktúrájának fejlesztése	2,59 Mrd Ft

A biológiai sokféleség megőrzésének nemzeti stratégiája
Féldős értékelés

				KEHOP-4.2.0 A Természetvédelmi Őrszolgálat és monitorozó rendszer fejlesztése	1,65 Mrd Ft
				KEHOP-4.3.0 A közösségi jelentőségű természeti értékek hosszú távú megőrzését és fejlesztését, valamint az EU Biológiai Sokféleség Stratégia 2020 célkitűzéseinek hazai szintű megvalósítását megalapozó stratégiai vizsgálatok	1,07 Mrd Ft
Közigazgatás-és Közszolgáltatás-fejlesztés OP (KÖFOP)	???	-	-	-	-
Terület- és Településfejlesztési OP (TOP)	1 231 Mrd Ft	-	-	-	-
Versenyképes Közép- Magyarország OP (VEKOP)	287,5 Mrd Ft	Turisztikai és Természetvédelmi fejlesztések (4-es prioritás)	15,77 Mrd Ft	VEKOP-4.2.1-15 Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi bemutatás infrastruktúrájának fejlesztése	1,91 Mrd Ft
				VEKOP-4.2.1-17 Élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzetének javítása, a természetvédelmi bemutatás infrastruktúrájának fejlesztése	1,11 Mrd Ft
Rászoruló Személyeket Támogató OP (RSZTOP)	34,24 Mrd Ft	-	-	-	-
Magyar Halgazdálkodási OP (MAHOP)	15,1 Mrd Ft	A környezeti szempontból fenntartható, erőforrás-hatékony, innovatív, versenyképes és tudásalapú halászat	1,05 Mrd Ft	MAHOP-1.2-2017 Nyilvántartott halgazdálkodási vízterületek rehabilitációja, beleértve az ivási helyek fejlesztését és a vándorló halfajok vándorlási útvonalainak biztosítását	1,05 Mrd Ft

A biológiai sokféleség megőrzésének nemzeti stratégiája
Félidej értékelés

		előmozdítása (1-es prioritás)			
		A környezeti szempontból fenntartható, erőforrás-hatékony, innovatív, versenyképes és tudásalapú akvakultúra támogatása (2-es prioritás)	10,15 Mrd Ft	MAHOP-2.5-2017 A környezetvédelmi szolgáltatásokat biztosító akvakultúra fejlesztésének előmozdítása	1,35 Mrd Ft
Vidékfejlesztési Program (VP)	1 300 Mrd Ft	A mezőgazdasággal és az erdőgazdálkodással kapcsolatos ökoszisztémák állapotának helyreállítása, megőrzése és javítása (4-es prioritás)	405,49 Mrd Ft	VP4-4.4.1-16 Élőhelyfejlesztési célú nem termelő beruházások	3,51 Mrd Ft
				VP4-4.4.2.1-16 Vízvédelmi célú nem termelő beruházások: létesítmények kialakítása, fejlesztése	1,38 Mrd Ft
				VP4-4.4.2.2-16 Vízvédelmi célú nem termelő beruházások: vízvédelmi és vizes élőhely létrehozása, fejlesztése	1 Mrd Ft
				VP4-10.1.1-15 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés	173 Mrd Ft
				VP4-10.1.1-16 Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés	67 Mrd Ft

A biológiai sokféleség megőrzésének nemzeti stratégiája
Félidej értékelés

				VP4-10.2.1.1-15 Védett őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának in situ megőrzése	14 Mrd Ft
				VP4-10.2.1.2- 17 Védett őshonos és veszélyeztetett mezőgazdasági állatfajták genetikai állományának ex situ vagy in vitro megőrzése, továbbá a genetikai beszűkülést megelőző tanácsadói tevékenységek támogatása	3,83 Mrd Ft
				VP4-10.2.2-15 Ritka és veszélyeztetett növényfajták genetikai erőforrásainak és egyes mikroorganizmusok ex situ megőrzése	3,78 Mrd Ft
				VP4-11.1.1-11.2.1-15 Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, ökológiai gazdálkodás fenntartása	64,38 Mrd Ft
				VP4-12.1.1-16 Natura 2000 mezőgazdasági területeknek nyújtott kompenzációs kifizetések	25,87 Mrd Ft
				VP4-12.2.1-16 Natura 2000 erdőterületeknek nyújtott kompenzációs kifizetések	17,26 Mrd Ft
				VP4-13.2.1-16 Kompenzációs kifizetések természeti hátránnyal érintett területeken	10,63 Mrd Ft
				VP4-15.1.1-17 Erdő-környezetvédelmi kifizetések	6,61 Mrd Ft
				VP4-15.2.1.1-16 Erdészeti genetikai erőforrások megőrzése	1,12 Mrd Ft
				VP4-15.2.1.2-17 Erdészeti genetikai erőforrások fejlesztése	2,24 Mrd Ft

---

				VP4-16.5.1-17 A fenntarthatóságot célzó tájgazdálkodás, terület- és tájhasználatváltás együttműködései	1 Mrd Ft
--	--	--	--	--	----------

Egyéb jelentős pénzügyi források:

- A 1049/2018. (II. 20.) Korm. határozat összesen 12,3 milliárd Ft pénzügyi többletforrást állapít meg a génmegőrző intézmények fejlesztésére és kiemelt programjainak támogatására 2022-ig.
- Magyarország 2017. évi központi költségvetéséről szóló 2016. évi XC. törvény 1. melléklet XIV. BM fejezet, 20. Fejezeti kezelésű előirányzatok cím, 14. „A Víz Keretirányelv végrehajtásához szükséges intézkedési program” alcím fejezeti kezelésű előirányzat a 2017. évre 400 millió Ft-ot állapít meg.